

argus

jaargang 12 nr 4 december 1987

kwartaaltijdschrift van de Stichting Kritisch Faunabeheer

Sportvisserij
Biotoopverbetering
Natuurbeleid in Nederland
Jagers als dierenliefhebbers?
Apeldoorn
De gebeten hond
Van 't Front: jager slaat erop los

Inhoud Argus 1987/4

W. L. Jansen; Stapjes (en misstapjes) van Braks 3

Onze minister gaat nu toch echt de goede kant op. De wezel is beschermd, en het gebruik van lokganzen wordt verboden. De weg die hij te gaan heeft is echter nog lang. De SKF wijst hem de richting.

G. van Weess; Jagers worden planters 5

De jager wordt een soort boer die met zijn geweer z'n beesten achternaholt. Biootoopverbetering is het nieuwe toverwoord in de jagersvereniging. Een nieuw woord dat oude zaken dekt: wildakkertjes, roofdierbestrijding, het tegenwerken van natuurlijke regulatiemechanismen. En uiteindelijk dan de beloning: het schieten. De natuur als veeteeltbedrijf.

W. Ruitenbeek; Afschot van vogels bij viskwekerij en is zinloos 7

Viskwekerijen krijgen al sinds jaar en dag vergunningen voor het afschieten van overigens beschermde, visetende vogels. Het ministerie liet een onderzoek naar de omvang van de schade, die deze vogels aanrichten, verrichten. Is er sprake van economische schade? En is afschot eigenlijk wel zinvol? Nee, dus. Over buffervis, schervengalg en Flash Harry.

H. de Nie; De NWS en „Het huis van de vis” 9

De Nederlandse vereniging van sportvissers ziet zichzelf graag als een organisatie, die opkomt voor de belangen van de onderwaterwereld. Is dat in de praktijk zo? Een bespreking van het NVVS-jaarverslag.

E. J. Al; Over beleid en natuur in Nederland 11

Nog nooit eerder is de natuur in onze samenleving door zoveel gevaren bedreigd. In de politiek lijkt men dit nog steeds niet te willen zien. Van een samenhangend natuurbeleid is geen sprake. De wetgeving is onoverzichtelijk en inconsequent, in de meerjarenplanning en bij het opsporingsapparaat is sprake van conflicterende belangen en slechte afstemming. Er zal snel wat moeten gebeuren. Het opstellen van een integrale landgebruikswetgeving, bij voorbeeld.

H. P. Gallagher; Jagen uit dierenliefde 15

Dieren lijden wat af in de natuur. Worden ze niet opgegeten door een ander beest, dan worden ze wel ziek, of lijden ze honger en kou. Jagers beweren, dat ze dierenleed kunnen voorkomen: simpelweg de beesten afschieten vóór ze ziek kunnen worden. Een emotionele argumentatie ten behoeve van jacht. Is deze argumentatie gerechtvaardigd?

R. Musters; Het faunabeheer in Apeldoorn 18

De dienst Bos, Natuur en Landschap van Apeldoorn publiceerde onlangs een nota over het faunabeheer in deze gemeente. In de nota, die door natuurbeschermingsorganisaties met gejuich werd ontvangen, wordt een grote rol toebedeeld aan natuurlijke selectie- en regulatieprocessen. De jacht wordt alleen als een eventueel sluitstuk van het faunabeheer gezien, met de plezierjacht is het afgelopen. De „Nederlandse Jagers” beweren echter dat er voor hen niet veel veranderd is. Ze spreken over „een storm in een glas water”. Hoe staan de zaken nu precies? Argus stuurde z'n eigen razende reporter naar Apeldoorn. De heren Vis (directeur dienst Bos, Natuur en Landschap) en Vriezen (wethouder) aan het woord.

Kort nieuws 19

Boekbespreking 21

Van 't Front; Jager slaat erop los 24

Een verhaal uit de Arcense bossen waar jagers een grondeigenaar, die hen in de weg stond, met een gewerkolf buiten westen sloegen. Vervolgens dienden ze een aanklacht in wegens vernieling van het betreffende geweer. Waar gebeurt.

Rectificatie

Bij het artikel „Vogels van Berkheide” in Argus 87/3 was een tabel weggevalen, die ter verduidelijking nogal belangrijk was. Hierbij onze excuses én de betreffende tabel.

	watervogels	moerasvogels	open duin vogels	struweelvogels	bosvogels	overige broedvogels	totaal
†	0	1	8	0	2	0	11
-	5	2	6	0	0	0	13
0	6	2	6	8	9	6	37
+/N	1	5	1	6	5	1	19
i/?	2	7	4	1	18	3	35
totaal	14	17	25	15	34	10	115

Tabel 1. Trends van de broedvogels in Berkheide.

† = in deze eeuw als regelmatige broedvogel verdwenen
 - = regelmatige broedvogel, tijdens 1976-1985 afgenomen
 0 = regelmatige broedvogel, tijdens 1976-1985 (ongeveer) gelijkgebleven
 +/N = regelmatige broedvogel, tijdens 1976-1985 toegenomen/nieuw verschenen
 i/? = incidentele broedvogel/trend onbekend (niet te bepalen)

ISSN 0166-5073

Argus is het kwartaaltijdschrift van de *Stichting Kritisch Faunabeheer*,

Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland.

Argus is gratis voor donateurs, die minstens f 20,- per jaar betalen. Abonnementsprijs f 20,- per jaar. Losse nummers f 5,-.

Redactie

Peter Bos, Remco Daalder, Lodi Nauta, Marieke Ohm, Wim Ruitenbeek.

Vormgeving

Walter Lentjes.

Vaste Medewerkers

Pieter Eibers, Ene Fimmen, Fred Hess, Rob Musters.

Expeditie

Jeanine Haarbrink, Frank van de Heuvel.

Druk

Brouwer Offset BV, Utrecht

Redactieadres

Bestevaerstraat 11^{IV}, 1056 HD Amsterdam, telefoon 020-189241.

Adreswijzigingen opgeven aan

G. van de Sande, Baandervrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel.

Doelstelling

De Stichting Kritisch Faunabeheer is een landelijke organisatie. Het doel is een moreel en wetenschappelijk verantwoord faunabeheer. De SKF tracht haar doel te bereiken door het verbeteren van wetten, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het kenbaar maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

Bestuur

R. W. Akkermans, R. Boeve-Bant, M. Brunt, W. L. Jansen, E. Knegtering, H. Niesen, H. Pluijmakers, G. van de Sande, R. Stockmann, H. E. van de Veen, J. Webbink.

Sekretariaat

R. Boeve-Bant, Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland, telefoon 02945-1319. Bij geen gehoor: 08373-16879 of 030-731176.

Penningmeester

G. van de Sande, Baandervrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel, telefoon 04116-78446, postgiro 3522188.

Regiogroepen

SKF afdeling Limburg, Postbus 27, 6114 ZG Susteren, telefoon 04499-2848. SKF afdeling Groningen, Postbus 41146, 9701 CC Groningen, telefoon 050-128022.

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de SKF knipselkrant. Deze knipselkrant is een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeheer samengesteld door de SKF. Abonneren door overmaking van f 15,- per jaar op rekening van penningmeester SKF te Boxtel, giro 3522188 onder vermelding „knipselkrant”.

Voor het verzamelen van de knipsels vragen wij uw medewerking door ons de artikelen over jacht en faunabeheer uit uw krant te sturen. Knipsels sturen naar: SKF Knipselarchief, Schout Roffaertstraat 162, 6042 VZ Roermond.

Naar een moreel en wetenschappelijk faunabeheer

Stapjes (en misstapjes) van Braks

W.L. Jansen

Braks en de Lange Linde Laan

Toen Liesje Lotje Leerde Lopen Langs de Lange Linde Laan was dat voor de peuter een enorm eind gaans. Dat is ook de weg, die minister Braks moet afleggen voor hij de finish, een moreel en wetenschappelijk faunabeheer, heeft bereikt. Kritisch Faunabeheer staat daar nu al 12 jaar lang te kijken, hoe hij opschiet en of hij überhaupt opschiet. Daar is wel een telescoop van Vogelbescherming bij nodig, want de weg is lang en zijn stapjes zijn minuscuul. Maar des te meer moeten wij hem bij zelfs het onbenulligste pasje aanmoedigen. Dat heeft Liesje ongetwijfeld ook gedaan en wij slechts zelden. Als er maar de kleinste aanleiding is, moeten wij toch iets vriendelijks zeggen in de hoop, dat dat zijn stapjes veel en veel groter zal maken en veel en veel talrijker. Wat zagen wij de laatste tijd door de telescoop? Eerst natuurlijk een misstapje: het wonderlijke besluit om via een regeling voor het gebruik van lokganzen meer wilde ganzen te kunnen laten schieten dan ooit te voren (zie Argus 3, 1987). Het was natuurlijk goed bedoeld, maar dat zijn misstapjes altijd. Het niet alleen door ons bekritiseerde voorstel aan de Jachtraad werd een mi-

nisteriële beschikking, maar die ging vergezeld van een echt stapje: een algemeen verbod van lokganzen. Daar is wel een wetswijziging voor nodig en die duurt meestal een paar jaar, maar hoe klein ook: het was een stapje in de goede richting. En waarachtig, er volgde nog een stapje. Het jagen op wezels werd verboden en hermelijnen mogen alleen nog worden doodgemaakt tussen 15 november en 15 februari. De bunzing mag zich helaas niet verheugen in de goede gunsten van Zijne Excellentie, ook al leeft die in hoofdzaak van muizen en is het één van de belangrijkste natuurlijke vijanden van de onze dijken bedreigende muskusrat. Extra schoontijd kreeg hij niet, laat staan een jachtverbod. In ieder geval zagen wij van verre door de telescoop ook dit kleine stapje met waardering. Het waren niet alleen vogels en zoogdieren, die aandacht kregen. Er kwam ook een stapje voor de vissen. De minister begon eindelijk serieus de Eu-

ropese wetgeving voor het behoud van de zeevisstand uit te voeren. U weet natuurlijk van alle sabotage en overtredingen, voor dit gebeurde, maar nu schijnt het toch menens te zijn. De visfauna wordt wetenschappelijk beter beheerd, al hebben wij wel medelijden met de kabeljauwvissers, wier kwantum door collega's ontijdig werd boven gehaald. Kritisch Faunabeheer heeft dit stapje zo op prijs gesteld, dat het de minister een telegram heeft gestuurd. Het beginpunt van de Lange Lindelaan, waar de minister nog vlak bij staat, is per slot van rekening een heel einde van de eindstreep. Wij hebben onze waardering uitgesproken voor zijn uiteindelijke besluit de Europese wet toch maar uit te voeren tot heil van een verantwoord beheer van de visstand. Wel hebben wij daar aan toegevoegd, dat wij vertrouwen, dat hij nu ook eindelijk eens de Europese wetgeving voor het behoud van de vogelstand, de Vogelrichtlijn, zal gaan uitvoeren. Die is al sedert 1979 van kracht en had op 6 april 1981 volledig in de Nederlandse faunawetgeving moeten zijn verwerkt, maar tot heden is dat niet gebeurd. Dat zou geen stapje maar een echte stap zijn geweest. Waarom hij dat nooit heeft gedaan is niet duidelijk, maar wij zijn niet de enigen, die dat be-
treuren.

Het Koninkrijk der Nederlanden voor het Europese Hof van Justitie

Op 13 oktober 1987 wees het Europees Hof van Justitie in Luxemburg, dat oordeelt over de juiste naleving van de Europese wetten, arrest in een klacht van de Europese Commissie. Het Koninkrijk der Nederlanden was al meer dan 6 jaar in gebreke de Vogelrichtlijn uit te voeren. Wij hebben daar ook al vaak over geklaagd, maar dat het op dit niveau wordt uitgesproken is belangrijker. Toch voel je je als Nederlander niet gelukkig met dit gebeuren. Nederland was altijd een land, dat voorop liep bij maatregelen voor de natuurbescherming en nu slaan wij internationaal zo'n pleefiguur. Het is natuurlijk niet alleen Braks, die verantwoordelijk is voor deze afgang. Het hele kabinet zal er van geweten hebben, maar hij is wel degene die er voor had moeten zorgen, dat zijn ministerie vlotter internationale verplichtingen verzorgde. Jammer dat het zo moest lo-

pen, maar als hij er eindelijk toe overgaat (zoals, na veel geharrewar voor de zeevissen) dan moeten aardige stapjes kunnen volgen.

Zo verbiedt de Vogelrichtlijn onder andere het rapen van eieren, dat Nederland nog altijd toestaat voor in de eerste plaats de kievit. Het Hof heeft nu uitgesproken, dat de Nederlandse wet strijdig is met Europees recht. Het verbod op het rapen van kievits- en andere eieren kan een leuk stapje worden.

Het Hof vindt ook, dat volgens de Richtlijn de nu niet uitdrukkelijk beschermde vogels zomertaling, kraakend, krooneend, toppereend, brilduiker, ijseend, grote zeeëend, zwarte zeeëend, middelste en grote zaagbek, nonnetje, eidereend, bergeend, dwerggans, kleine rietgans, rotgans, brandgans, korhoen, poelsnip, zwarte kraai, bonte kraai, ekster, roek, kauw en Vlaamse gaai bij de wet beschermd moeten worden. Sommige van deze soorten worden nu niet bejaagd, maar zijn nog altijd „wild" in de zin van de

Jachtwet en zoals u weet, mag je nog altijd jagen op krakeenden, toppereenden, zwarte kraaien, eksters en Vlaamse gaaien. Je zult eens wat horen, als die beschermd verklaard worden en dat schijnt nu heus wel te moeten.

Als wij het arrest goed hebben begrepen, moet ook de kraaievangkooi worden verboden. Zulke dingen mag je alleen gebruiken, als er ernstige schade is en andere middelen om schade te voorkomen ontbreken, maar daar zien wij in de praktijk nogal eens iets aan mankeren. Ook onze wetgeving over kooivogels deugt niet en evenmin de bestrijding van vogelschade op grond van artikel 10 van de Vogelwet. Als eindelijk de Vogelrichtlijn wordt overgenomen in onze Vogel- en Jachtwet zijn er nog heel wat stapjes te nemen. Wanneer gebeurt het?

Zwarte kraai, ekster en Vlaamse gaai

Er gebeurt dus wel iets op Europees niveau, maar niet alles in positieve zin. West-Duitsland heeft vorig jaar in navolging van de Vogelrichtlijn de zwarte kraai, de ekster en de Vlaamse gaai tot

beschermde vogels verklaard. Het woevende gehuil uit jagerskringen heeft ook het Europese parlement bereikt en 109 leden, merendeels uit Christelijke en liberale partijen hebben een motie ingediend om de Richtlijn te wijzigen en de bescherming van deze kraaiachtigen op te heffen. Over roek en kauw wordt nau-

welijks gepraat. De motie bevat geen duidelijke motivering. Er wordt alleen gezegd, dat die vogels schadelijk zijn voor cultuurgewassen en voor beschermde vogels, maar hoe en waar die schade ontstaat en hoe groot die is, staat er niet bij. Wij wachten af, wat er gaat gebeuren en houden nauw contact met

beviende Europarlementariërs, bevriende buitenlandse organisaties en met het Europese Milieubureau in Brussel, waar wij lid van zijn. U hoort er vast wel meer van.

Kritisch Faunabeheer behoeft zich voorlopig nog niet te vervelen. Het heeft nog steeds een telescoop nodig om te zien welke pasjes Lotje Braks zet op de Lange Linde Laan en te bedenken hoe Liesje Faunabeheer hem daar bij kan helpen.

NAAST DE BESTE WENSEN WILLEN
WIJ U OOK HARTELIJK DANKEN
VOOR UW BIJDRAGE AAN DE SKF.

OOK DIT JAAR WORDT UW HULP
DOOR ONS ZEER OP PRIJS GESTELD.

Donatieverhoging

Het is inmiddels weer een aantal jaren geleden dat de donatie werd verhoogd tot f 20,-. Van vele donateurs ontvangen we echter meer, zodat de stichting haar werk altijd kon blijven volhouden. Door

de toegenomen activiteiten als het werk van de regiogroepen, de internationale samenwerking via de European Federation Against Hunting en diverse (succesvolle) juridische procedures, alsook de gestegen druk- en portokosten heeft het bestuur opnieuw moeten besluiten tot een verhoging van de donatie.

Met ingang van 1988 wordt de minimumdonatie f 25,-. Hiervoor ontvangt u vier keer per jaar het boeiende tijdschrift ARGUS en steunt u tevens de werkzaamheden van de stichting.

De kosten van een abonnement op de KNIPSELKRANT (6 keer per jaar) blijven onveranderd f 15,-.

Aktie 4 oktober

4 oktober 1987. Ondanks de slechte verbindingen verzamelden zich 3.000 mensen in Vaals, om te protesteren tegen de plezierjacht. Onder hen deskundigen uit binnen- en buitenland (Italië, Frankrijk, Griekenland, België, Duitsland, Engeland). Veel belangstelling van de regionale pers en het NOS-journaal. Een geslaagde manifestatie, waar we in het volgende nummer meer over zullen berichten. Nu moet u het maar even met deze foto's doen, (foto: F. Hess/J. Webbink)

Halt aan de achteruitgang van haas, fazant en patrijs?

Jagers worden planters

Gerrit van Weess

Met lede ogen ziet de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging de stand aan fazanten, patrijzen en hazen achteruitgaan. Er *moet* iets gebeuren, hun nieuwste recept: biotoopverbetering. Onder de kreet „Jagers worden planters” probeert de jagersvereniging de plezierjager warm te maken biotoopverbetering in zijn jachtveld toe te passen. Daartoe heeft de KNJV twee boekjes uitgegeven en staan er regelmatig artikelen over dit onderwerp in de Nederlandse Jager.

Biotoopvershraling

Uit diverse onderzoeken blijkt, dat de achteruitgang van soorten als fazant, patrijs of haas grotendeels is gelegen in de vershraling van hun biotoop. Vooral de veranderde werkwijze in de landbouw is hieraan debet. Op veel plaatsen is door het streven naar grootschaligheid de dekking voor deze dieren afgenomen. Houtwallen, struwelen en overhoekjes moesten de laatste tientallen jaren op veel plaatsen verdwijnen. Het streven naar productieverhoging zorgde voor omvangrijke monocultures, die bovendien intensief bemest en bespoten worden, zodat er vrijwel geen onkruidsoorten meer in voorkomen. Ook voor de meeste ongewervelde diersoorten wordt daardoor het milieu ongunstig.

Voedselgebrek

Fazanten en patrijzen eten veel onkruidzaden. Door het gebruik van herbiciden en het opruimen van onproductieve grond, vinden ze steeds minder van hun gading. Het voedselaanbod voor deze soorten is op de cultuurgronden sterk afgenomen. Voor de kuikens geldt dit nog sterker. De kuikens van fazant en patrijs eten in hun eerste levensweken voornamelijk dierlijk voedsel, zoals insecten, spinnen en mijten. Het geringe aantal plantesoorten op een akker maakt, dat er niet veel van deze kleine dieren kunnen voorkomen. Bovendien wordt dit door het spuiten met insecticiden nog verder beperkt. Met name voor de kuikens is schraalhans keukenmeester en groot percentage sterft in hun eerste levensweken door ondervoeding.

Iets soortgelijks geldt ook voor hazen. Weilanden worden intensiever gebruikt en bestaan nog slechts uit enkele hoog productieve grassoorten zonder kruiden.

Minder dekking

Verlies aan dekking maakt de dieren gevoeliger voor verstoring door menselijke activiteiten, ze zijn minder beschermd tegen slechte weersomstandigheden en zijn gemakkelijker door roofdieren te pakken. Hobbelijke weilanden gaven de dieren deze beschutting, evenals overhoekjes, hagen of struwelen. Soms biedt het open landschap de dieren nog wel voldoende voedsel, maar bij gevaar (mens, roofdier) zijn er geen schuilplaatsen om weg te vluchten. Dergelijke

pen mogelijkheden voor veel plant- en diersoorten. Of de jager het doet of de natuurbeschermer maakt niet zoveel uit. Wellicht is het zelfs beter, dat een jager hier zijn geld aan besteedt dan aan patronen.

Wel fout

Wat de jagers verstaan onder biotoopverbetering blijft niet beperkt tot een structurele aanpak van het biotoop en het herscheppen van algemene levensvoorwaarden (voedsel, dekking) voor plant of dier, ongeacht de soort. De jagers gaan verder. Zij willen niet direct levensgemeenschappen herstellen, maar willen bepaalde soorten bevoordelen. Wat zij biotoopverbetering noemen heet

Bemesten en gieren, zaaien en planten, maar tenslotte dan: de oogst. In dit geval hazen, (foto: F. Hess)

biotopen zijn niet of slechts marginaal door fazant, haas of patrijs te bewonen.

Van de patrijs is bovendien bekend, dat ze uit eikaars gezichtsveld willen broeden. Open landschapstypen met een wijds uitzicht kunnen daarom maar weinig broedende patrijzenkoppels herbergen.

Weinig dekking en een kwalitatief matig voedselaanbod betekenen een verlaging van de draagkracht van het biotoop. Er kunnen minder dieren leven. Het is dus niet verwonderlijk, dat in veel streken in Nederland de afgelopen tijden haas, patrijs en fazant langzaam in aantal achteruit gaan.

Niet fout

Wil men de achteruitgang van fazant, haas en patrijs stoppen, dan moet men de oorzaak van die daling aanpakken. Men zal dus de vershraling uitwerking van de landbouw op het biotoop moeten intomen. Beter nog, men moet kans zien de verarming om te buiten en de draagkracht van het terrein te verhogen. De oorzaken van de achteruitgang zijn bekend en kunnen in principe worden aangepakt. Echter, de moderne landbouw laat veel van die verbeterende maatregelen niet toe. Een hobbelijk, soortenrijk grasland mag dan wel de oplossing voor de haas zijn, maar het blijft een crime voor de boer. De klok terugdraaien is niet mogelijk.

Toch kan men aan de rand van de cultuurgronden wel veel goeds ondernemen. Dit vormt ook een onderdeel van wat de jagersvereniging propageert onder de naam biotoopverbetering. Het onderhoud van houtwallen, de aanleg van struwelen het laten voortbestaan van overhoeken en dergelijke is op zichzelf een goede zaak. Bosschages en ruigten breken het kale landschap en schep-

eigenlijk soortbevoordeling. Hun streven is niet de natuurwaarden van het agrarische landschap te verhogen, maar is gericht op het verkrijgen van meer patrijzen, hazen of fazanten in hun jachtveld. Oftewel: vergroting van de hoeveelheid bejaagbaar wild.

Het ergste wat jagers kan overkomen, is gedwongen sluiting van de jacht op soorten als haas, fazant of patrijs vanwege het feit dat ze zeldzaam zijn geworden. Speciaal wat betreft de patrijs dringen natuurbeschermers aan op sluiting van de jacht. Dit mag niet gebeuren van de jagersvereniging, dus moet de patrijzenstand worden opgehoogd.

„Verbeteren”

Dat uitzetten van diersoorten weinig zinvol is begrijpen jagers ook. De draagkracht van het terrein wordt niet verhoogd en het teveel aan dieren zal na korte tijd weer verdwenen zijn (migratie, sterfte). Om onduidelijke redenen geldt volgens jagers deze basale ecologie niet voor fazanten. Het komende uitzetverbod voor fazanten in 1992 is dan ook met geknars ontvangen.

Uitzetten is niet de enige truc om meer dieren te kunnen schieten. Men kan ook trachten de stand verhogen door de draagkracht van het terrein te vergroten. Dekking en voedsel zijn hierbij de toverwoorden. Men kan beide kunstmatig verbeteren. Voor verbetering van de dekking en de voedselsituatie in de winter raadt de jagersvereniging aan over te gaan tot stoppelzaai in het najaar op akkers, die anders 's winters braak zouden liggen. Stoppelzaai is het inzaaien van akkers met snelgroeiende gewassen, zoals winterkoolzaad, stoppelraad, mosterdzaad en siletta. Een andere mogelijkheid, die de jagersvereniging propageert is de aanleg van wildakkers. Dit zijn kleine

Jagers zien zichzelf graag als beschermers en beheerders van het agrarisch landschap. (foto: F. Hess)

percelen van vaak niet meer dan één are, waar voor het wild voedzame gewassen op worden geteeld. Voor de wildakker kunnen soorten in aanmerking komen als luzerne, lupinen, aardperen, bladkool en winterkoolzaad.

Zaaien en oogsten

Het merendeel van de geadviseerde plantesoorten zijn geen inheemse soorten, maar kweekgewassen (cultivar) en soorten van uitheemse afkomst. Het aanraden van kweekgewassen voor biotoopverbetering (soortbevoordeling) zou hooguit onelegant zijn wanneer de aanleg van wildakkers beperkt blijft tot agrarische grond. De jagers wordt echter ook gewezen op de mogelijkheid tot het inrichten van wildakkers in bossen, ruigten en natuurgebieden. Plaatsen waar niet inheemse plantesoorten duidelijk niet thuishoren.

Het introduceren van deze kweekgewassen in gebieden met een hoge natuurwaarde zal eerder bijdragen aan de vermindering van het natuurlijke karakter van een gebied, dan aan een verbetering daarvan. Zeker als er eerst gediend en kunstmest gestrooid moet worden, zoals de jagersvereniging zegt. De kreet „jagers worden planters”, zou eigenlijk moeten luiden: jagers worden telers. Want wat doet de jager. Hij zaait planten en oogst patrijzen of fazanten. Het jachtbedrijf krijgt op deze wijze veel weg van raar soort vee teelt. Een soort vee teelt, waarbij de boer zijn beesten niet in een hok

heeft zitten, maar er met een geweer achteraanholt.

Predatorcontrole

Voor meer jachtwild zijn jagers best bereid de natuur op zij te schuiven. Niet alleen de aanleg van wildakkers met gekweekte planten in natuurlijke gebieden, maar ook de aloude roofdierenbestrijding wordt in een nieuw jasje van stal gehaald. Eerst moet de jager de draagkracht van het biotoop verbeteren en een goede voorjaarsland aan jachtwild bewerkstelligen. Daarna is roofdierbestrijding, volgens de jagersvereniging, zinvol om een groot surplus in de herfst te verkrijgen. Roofdieren eten immers van dezelfde dis als de jager. De natuurlijke regulatie en selectiesystemen moeten uitgeschakeld worden om de oogst van de jager te maximaliseren.

In de nieuwe versie (eufemistisch predatorcontrole gedoopt) bedreigen roofdieren de hazen-, patrijzen of fazantenstand niet direkt. Roofdieren romen het surplus af en dat mag niet, dus moet de jager wat aan de roofdieren doen. Hij heeft immers niet voor vos of havik staan spitten en zaaien.

Betrokkenheid

Aangespoord door de jagersvereniging werpt menig plezierjager zich op als een soort natuurbeschermer of natuurbeheerder van het agrarische land. De boer is er om te vernielen en de jager om de boel in stand te houden; zo komt het althans vaak over.

Boeren ruimen houtwallen op, jagers leggen ze weer aan. Boeren verdelen teveel insecten, jagers gaan de ongewervelden helpen met hun kruidenrijke wildakkertjes.

Deze inzet van de jager heeft echter niets met natuurbescherming te maken. Het lijkt eerder toeval wanneer het natuurbeschermingsbelang en het jachtbelang parallel lopen, zoals bijvoorbeeld bij de instandhouding van bosschages of ruigten. Het gaat hun niet om de natuur en de instandhouding van een leefgemeenschap, maar om een hogere opbrengst aan favoriete jachtwildsoorten.

Een jager heeft niets aan natuurlijke leefgemeenschappen, wanneer de productie aan jachtwild niet groot genoeg is. Men kan daarentegen ook niet zeggen, dat de achteruitgang van de natuur de jager niet interesseert. Hij is er wel degelijk mee bezig. Alleen niet uit oogpunt van natuurbescherming, maar met het doel meer dieren dood te kunnen schieten.

Bronvermelding

- Maris, W., 1986. De recente achteruitgang van de patrijzen: een literatuurstudie naar omvang en oorzaken. Rapport RIN, Leersum.
 Oosterbaan, J., H.J. Zandbergen & L. Hofman. 1987. Basiskennis biotoopverbetering. Publicatie 7, KNJV, Amersfoort
 Peeters, B., 1987. Biotoopverbetering. KNJV, Amersfoort.
 Siebenga, S., 1987. De patrijzen: biotoopverbetering noodzakelijk. De Nederlandse Jager 95(10).

Ministerie liet schade door visetende vogels onderzoeken

Afschot van vogels bij viskwekerijen is zinloos

Wim Ruitenbeek

Viskwekerijen krijgen al sinds jaar en dag vergunningen voor het afschieten van overigens beschermde, visetende vogels. De Vogelrichtlijn van de EG stelt echter strenge voorwaarden aan de uitgifte van dergelijke vergunningen. Daardoor is het verstrekken van afschotvergunningen bij schade minder vanzelfsprekend geworden. Reden dus voor het ministerie om iemand nu eens precies te laten uitzoeken wat de omvang van vogelschade in viskwekerijen nu eigenlijk is, wat voor alternatieve vormen van schadepreventie mogelijk zijn en hoe zinvol afschot eigenlijk is. Niet dus, weten ze nu ook daar.

Afschotvergunningen en de Vogelrichtlijn
Biologiestudent Berry Lucas kreeg de kans het onderzoek te verrichten bij wijze van doctoraal-onderwerp. Deze zomer verscheen zijn rapport bij de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw en Visserij.

De Vogelwet verplicht de overheid afschotvergunningen voor beschermde vogels te verlenen indien zij schade veroorzaken (de Vogelvergunning H). Voor vogels die onder de Jachtwet vallen, maar waarop de jacht gesloten is (zoals de visetende zaagbekken), kunnen bij schade plaatselijk ont-heffingen van het jachtverbod worden verleend. De EG-Vogelrichtlijn stelt echter dat afschot van beschermde vogels alleen plaats mag vinden als er sprake is van *belangrijke* schade. Bovendien moeten er geen andere bevredigende oplossingen voorhanden zijn en schrijft de richtlijn voor dat onderzoek wordt gedaan naar ecologische methoden ter voorkoming van schade door vogels. Ook Nederland zal zijn wetgeving en afschotbeleid aan de EG-richtlijn moeten aanpassen.

Tussen 1982 en 1984 werden jaarlijks aan 2 viskwekerijen Vogelvergunningen H verleend voor de bestrijding van futen, en aan 6 viskwekerijen voor de bestrijding van blauwe reigers. In 1981 kreeg de viskwekerij te Lelystad éénmalig de beruchte vergunning voor het afschieten van 25 aalscholvers.

Belangrijke schade?

Omdat zich in Nederland slechts een gering aantal viskwekerijen bevindt, (met een landelijk gezien gering economisch belang) is de economische schade die visetende vogels aan kunnen richten op landelijke schaal gezien per definitie gering. In die zin kan dus onmogelijk worden gesproken van de door de vogelrichtlijn vereiste *belangrijke* schade. Dat neemt natuurlijk niet weg dat de schade voor één bedrijf aanzienlijk zou kunnen zijn.

Het vaststellen van de omvang van de schade die visetende vogels in viskwekerijen kunnen aanrichten is echter niet eenvoudig. Lucassen somt de volgende problemen op:

- Ook andere oorzaken dan vogels dragen

bij tot vermindering van opbrengsten.

- Verschillende vogels tegelijk treden op, zodat het aandeel van één bepaalde soort moeilijk is vast te stellen.
- Schattingsmethoden zijn niet altijd waterdicht.
- Het aantal potentieel af te vissen exemplaren is niet steeds bekend.
- Niet altijd is er een volledige administratie van de visaantallen.
- Schadebestrijding (onder andere het ge-weer) zorgt er voor dat een onduidelijk beeld van de potentiële schade door een bepaalde vogelsoort verkregen wordt.

De omvang van de schade door futen en blauwe reigers werd door de kwekerijen zelf geschat; door de OVB-kwekerijen op 10 à 15% van de productie. Éénmaal werd f 6.500,- schadevergoeding uitgekeerd. Forellenkwekers geven bedragen op van f 5.000,- tot f 50.000,- voor schade door blauwe reigers. Alleen de viskwekerij van de OVB in Lelystad had te kampen met schade door aalscholvers. Die was zo groot dat de kwekerij niet langer rendabel kon draaien. Zoals bekend heeft de OVB bij gebrek aan mogelijkheden de schade te bestrijden de strijd hier opgegeven en het grootste deel van de kwekerij buiten bedrijf gesteld, de vijvers droog gelegd en ingezaaid met voedergewassen voor de vis in haar overgebleven kweekvijvers.

Nader onderzoek naar de werkelijk geleden economische schade door visetende vogels is gewenst.

Flash Harry en de schervengalg

Een groot deel van het verslag omvat een opsomming en beoordeling van alle tot nu toe ontwikkelde en bedachte preventiemiddelen tegen schade door visetende vogels in viskwekerijen. Helaas levert dit overzicht nog niet de oplossing van het probleem. Afscherming van kweekvijvers tegen futen en aalscholvers met bijvoorbeeld netten is alleen effectief als die afscherming volledig is en geen gaatjes open laat waar vogels doorheen kunnen glijpen. Daardoor is deze methode zeer duur en bij grote vijvers niet toe te passen. Hekken langs de oevers van vijvers kunnen helpen tegen blauwe reigers,

Door de aalscholvers van de Oostvaardersplassen kon de viskwekerij van de OVB in Lelystad niet langer rendabel draaien. (foto: P. Lodewijkx)

mits deze er hun kop niet door kunnen steken en mits het water aan de andere zijde van het hek te diep is voor een blauwe reiger om in te gaan staan (meer dan 60 cm).

Er zijn zeer vele verjagingsmiddelen bedacht en te koop die allemaal de bedoeling hebben de vogels zo te laten schrikken van wat ze horen en/of zien, dat ze vluchten en voorlopig niet terug keren. Deze middelen variëren van roofvogelvormige vliegers en radiografisch bestuurde vliegtuigjes tot vuurwerk en het afspelen van angstkreten, en hebben dikwijls suggestieve namen als „Flash Harry”, de „Schervengalg” en het „Ansiapistool”. Ook het werken met honden en valkeniers valt in deze categorie. Al deze middelen hebben het nadeel dat vogels er betrekkelijk snel aan wennen. Ze zijn daarom alleen werkzaam als ze zonder regelmaat en afwisselend worden gebruikt. Met behulp van hoge, steile oevers en water dat dieper is dan 60 cm kan een vijver ongeschikt worden gemaakt voor blauwe reigers. Bij de meeste bestaande kweekvijvers zou zo'n aanpassing vermoedelijk nogal kostbaar zijn. Sterk wisselende waterstanden zouden een vijver mogelijk ongeschikt kunnen maken als broedbiotoop voor futen. Mogelijke aanpassingen van de bedrijfsvoering (bijvoorbeeld geen voor vogels geschikte maat vis in predatiegevoelige vijvers) zijn nog onvoldoende onderzocht. Interessant lijkt de mogelijkheid van het uitzetten van economisch oninteressante maar voor vogels aantrekkelijke vis („buffervis”) óf bijgemengd in de echte kweekvijvers, óf in hoge dichtheden in aparte vijvers die de vogels van de kwetsbare kweekvijvers weg kunnen lokken. In het buitenland zijn hier (nog op bescheiden schaal) bemoedigende resultaten mee behaald.

Een afwisselend gebruik van verjagingsmiddelen in combinatie met een aangepaste bedrijfsvoering zou een economisch aanvaardbare oplossing kunnen bieden. Nader onderzoek hiernaar is dringend gewenst.

Genieten dankzij de OVB? (foto: P. Eibers)

Van 1982 tot en met 1984 werden ongeveer 120 blauwe reigers gedood op viskwekerijen. Reigers eten ook wel eens muizen, (foto: M. Weston)

kend. Dergelijke aantallen zijn te gering om van invloed te zijn op de omvang van populaties van deze vogels. Weggefallen plaatsen worden snel weer ingenomen door nieuwe vogels en het afschrikwekkende effect is niet groter dan van minder dodelijke verjagingsmethoden. Met name blauwe reigers verplaatsen bij regelmatig afschot hun ongewenste activiteiten naar de stille uurtjes en de nacht. Het enige „nuttige” effect is het psychologische effect op de schadebestrijder, die denkt iets aan de schade gedaan te hebben omdat een dode vogel niet meer eet. Lucas besluit zijn rapport dan ook fijntjes met de aanbeveling: „Het is hoog tijd dat er een studie plaats vindt naar de diepere beweegredenen voor de schadebestrijding door het geweer en de mate waarin het ecologisch inzicht van de gebruiker hierin een rol speelt. Dit gezien de twijfels die er bestaan over de effectiviteit van dit middel.” Zo is het. Nu het beleid nog.

Repressie

Rest wat Lucas de „repressieve methoden” noemt: doden door middel van afschot, vergiften, strikken, klemmen, enzovoorts; vangen, transporteren en elders los laten; verwijderen van nesten, inperken of verhuizen van de kolonies. De laatste mogelijkheid is heel goed uitvoerbaar en effectief, maar uit een oogpunt van natuurbescherming, ook in Europees verband, onaan-

vaardbaar. Vangen en verplaatsen heeft geen enkele zin. Afschot is de meest toegepaste methode (andere vormen van doden zijn verboden, wat niet wil zeggen dat ze niet voorkomen). Over de effectiviteit van afschot kunnen we kort zijn: die is nihil, „dweilen met de kraan open”. Van 1982 tot en met 1984 werden in totaal 257 futen, en 160 kokmeeuwen gedood op viskwekerijen. Het aantal afgeschoten eenden is niet be-

Literatuur

B.J. Lucas, 1987. Visetende vogels en viskwekerijen. Een inventariserend onderzoek naar de omvang en de preventie van schade door visetende vogels op viskwekerijen. Rapport van de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, afdeling Bescherming Inheemse Fauna en Flora van het Ministerie van Landbouw en Visserij.

Een bespreking van het jaarverslag van de Sportvissersvereniging

De nvvs en „het huis van de vis”

Henrik de Nie

De Nederlandse Vereniging van Sportvissers Federaties kon zich er vijf jaar geleden nog op beroemen dat zij ruim een half miljoen pleziervissers vertegenwoordigde. Nu vernem ik uit hun jaarverslag 1986 dat ze bestaat uit 20 federaties die gezamenlijk ruim 374 duizend leden hebben. Het gaat hen dus minder goed. Wellicht komt dat omdat er steeds minder te vissen valt in ons grotendeels vervuilde binnenwater. Maar misschien komt het ook door een veranderende publieke opinie over de pleziervisserij.

Aandeel in milieuzorg

De hengelaars beklagen zich in elk geval over ongenueanceerde kritiek vanuit een onjuiste visie op hun hobby. Nu zijn ze bezig een image op te bouwen waaruit zou moeten blijken dat zij de kampioenen zijn als er een wedstrijd „natuurbeheer van aquatische organismen” zou bestaan. Dit is de reden om hun jaarverslag daarop eens kritisch te bekijken.

Laat ik nu beginnen met duidelijk te maken wat volgens hun eigen zeggen hun aandeel in milieuzorg en natuurbehoud is. Hengelaars-organisaties zijn alert op ernstige waterverontreiniging en kunnen juridisch gezien met „harde” schadeclaims komen als ze een vervuiler betrappen. De NWS heeft krachtig geprotesteerd tegen de mogelijke lozing van melkoverschotten op het oppervlaktewater, toen er een loonconflict uitbrak in de zuivelindustrie. Nadat Sandoz (Basel) een gifwolk in de Rijn veroorzaakte, werd een forse schadeclaim ingediend. Omdat de door hen geleden schade relatief makkelijk in geld is uit te drukken, staan ze waarschijnlijk sterk.

Ruilverkavelingen en streekplannen

Daarnaast nemen sportvissersorganisaties gevestigde posities in bij ruilverkavelingen en streekplannen, waarbij wordt gelet op instandhouding van geschikt biotoop voor vissen, waterkwaliteit, vormgeving van de oever en vispassages in stromend water. De NVVS levert deskundigen die daarover professioneel kunnen onderhandelen. Tot zover kunnen sterke, goed georganiseerde visclubs bondgenoten zijn in de strijd tegen watervervuiling en voor natuurbehoud. Maar nu komt de nuance.

De vraag rijst of alles wat in het kader van cultuurtechnische ingrepen ten behoeve van de pleziervisserij gebeurt, ook werkelijk iets te maken heeft met natuurbehoud in en rondom het water. Hebben de door visstandbeheerders bepleite maatregelen ook betekenis voor het behoud van inheemse waterplanten, ongewervelde dieren, amfibieën en kleine vissoorten? Geef hun het voordeel van de twijfel. Maar duidelijk is dat de ontsluiting en het verzet tegen beperkende toegangsregelingen (zie elders in dit blad) van terreinen met moeras en water en het aanleggen van steigers, ligplaatsen en trailerhellingen niet behoort tot de instand-

houding van „het huis van de vis”. De meeste vissoorten hebben meer belang bij rust en waterplanten dan bij steigerpalen en vis-haken.

Pijnonderzoek bij vis

De NVVS heeft de moed om in haar jaarverslag melding te maken van het pijnonderzoek aan vis, waaraan ze zelf hebben meebetaald. Maar het blijkt dat ze het verhaal slecht gelezen hebben. Er staat: „De mate van het lijden van een vis die aan de hengel wordt gevangen wordt door prof.dr. F.J. Verheijen ingedeeld in de op een na laagste klasse...”. Wat werkelijk door Verheijen is gezegd komt er op neer dat de mate van pijn en ongemak (die uren tot dagen kan aanhouden) tot de laagste klasse behoort uit een schaal van drie: mild, matig en zwaar ongemak en pijn. Dus hadden de heren Federatiebestuurders het nóg minder erg aan hun leden kunnen voorstellen.

Maar nu zwakken zij het pijnonderzoek op een veel dommere manier af door te stellen: „De NVVS heeft aan dit onderzoek financiële steun verleend, vanuit de overtuiging dat een vis niet merkbaar lijdt en om de aantijging dat sportvissers dieren mishandelen te ontzenuwen.” Uit het onderzoek is nu juist gebleken dat zowel angst als pijn aantoonbaar zijn (zie Argus 12/1), dus wel dege-lijk merkbaar zijn. De NWS pleegt dus regelrechte bluf, blijft bij haar eigen vooroordelen (de vis lijdt geen pijn) en getuigt van minachting voor wetenschappelijk onderzoek, door te doen alsof ze van te voren weet wat er uit onderzoek moet komen. Op dezelfde manier wordt het effect van metallisch lood gebagatelliseerd, ondanks steeds meer bewijzen van de schadelijkheid voor watervogels.

„Ongenuanceerde kritiek”

In het jaarverslag staat een alinea over de herintroductie van vissoorten. Een akelig genuanceerd stuk dat bol staat van goede voornemens en nog in te winnen adviezen, maar waarin geen enkele concrete mededeling staat over de werkelijke praktijken. Het lijkt erop dat men terughoudender is met het uitzetten van vis. In ieder geval geldt dit voor het beleid van de OVB, zo is mij verze-kerd.

Laten we vervolgens eens gaan kijken naar de „ongenuanceerde kritiek”. Duide-

De sportvissersfederatie vertegenwoordigt steeds minder leden, (foto: P. Eibers)

lijke voorbeelden van ongenueanceerde kritiek staan niet in het jaarverslag, dus nam ik zelf maar eens zo'n beleidsnota met kritiek op de sportvisserij ter hand. Kort geleden publiceerde het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland een nota over de historische en ecologische waarden van verdedigingswerken rondom Amsterdam. In de nota wordt voorgesteld om in 6 van de in totaal 33 objecten kunstmatige middelen ter vergroting van de visstand achterwege te laten. Men acht vanuit ecologisch standpunt de sportvisserij minder gewenst of ontoelaatbaar. Er wordt voorgesteld om deze objecten onder te brengen bij de Natuurmonumentenwet.

Het blijkt dat het water van sommige fortgrachten een verrassend goede kwaliteit heeft. Dat komt omdat de verdedigingswerken vaak wat hoger in het landschap liggen en omdat het grachtwater is afgesloten van het voedselrijke water uit de omgeving. In dit voedselarme water komen bijvoorbeeld nog vlokreeftsoorten voor die elders in Nederland zijn verdwenen.

Duitse en waarschijnlijk ook Nederlandse visserijkundigen introduceerden in de 60-er jaren de Noord Amerikaanse vlokreeft *Gammarus tigrinus* in West-Europa. In Nederland ging dit „per ongeluk”. Deze Amerikaan verspreidde zich in hoog tempo over ons land en concurreerde de inheemse soorten weg. In de geïsoleerde fortgrachten vinden we onze inheemse soorten nog. Het is duidelijk dat deze schone fortwateren een interessante vluchtplaats vormen en dat deze aquatische fauna een kritisch beheer vergt. Wellicht liggen hier mogelijkheden om ook zeldzaam wordende vissoorten een door de mens niet bedreigd onderkomen te verschaffen.

Ik ben benieuwd of dit verhaal ook tot de categorie „ongenuanceerde kritiek” behoort. Als dat wel zo is dan heb ik mijn twijfels over het natuurbeschermend karakter van de federatie. Een vereniging die zich (a) bedreigd voelt, wat blijkt uit de veronge-

(foto: F. Hess)

lijkte toen ten opzichte van kritiek en (b) er primair op uit is om te zorgen dat hun leden niet te kleine vissen kunnen vangen, kan ook moeilijk een beleid voeren dat werkelijk gericht is op behoud van alle aquatische organismen.

Nergens uit het jaarverslag blijkt dat de NWS zelf iets kan bijdragen tot een uitbreiding van de kennis over de Nederlandse visfauna. Voor de verbreding van hun veldbiologische kennis zijn ze volledig aangewezen

op instanties zoals de Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij en het Rijksinstituut voor Visserij onderzoek en soms ook het Instituut voor Natuurbeschermings-educatie (de laatste werkte enige jaren geleden mee aan een teleaccursus hengelen). Het wordt tijd dat er in Nederland een vereniging komt die zich gaat bezighouden met de serieuze studie en de bescherming van vissoorten vanuit natuurbeschermingsmotieven.

Literatuur:

- Bos, P. (1987). Over pijn en Angst. Argus 12(1):5-6. Nederlandse Vereniging van Sportvissersfederaties (1987). Jaarverslag 1986.
- Pinkster, S. & Platvoet, D. (1986). De vlokreeften van het Nederlandse oppervlaktewater. KNNV-mededeling 172.
- Provinciaal bestuur van Noord-Holland (1987). „De stelling van Amsterdam”, een provinciale beleidsvisie. Haarlem.
- Verheijen, F.J. (1986). Pijn en angst bij een aan de haak geslagen vis. Biotechniek 5.

Over beleid en natuur in Nederland

Erwin Al

Het doel van het onderzoek, waarover dit artikel handelt, was te komen tot een beeld van het beleidsapparaat, voor zover het betrokken is bij de beleidsvorming ten aanzien van bos- en natuurgebieden. De structuur en de uitwerking van een viertal beleidsinstrumenten werd geanalyseerd; de resultaten vielen niet mee.

Een beeld van het beleidsapparaat

Om het aandachtsveld enigszins af te bakken besloot ik me bij mijn onderzoek voornamelijk met het beleid „van bos en natuur bezig te houden, waarbij ik me voor wat betreft de fauna steeds beperkt heb tot de zoogdieren”.

Ik koos juist voor de zoogdieren omdat de aandacht voor deze dieren illustratief te noemen is voor de totale „natuurbeleidsvorming”. Wilde zoogdieren zijn over het algemeen gebonden aan specifieke leefgebieden en veel wilde soorten komen nog slechts plaatselijk voor. Zoogdieren kunnen over het algemeen niet vliegen (uitgezonderd de vleermuizen) en ondervinden bij trektochten naar nieuwe of tijdelijke andere leefgebieden onderweg grote barrières in de vorm van door de mens aangelegde voorzieningen als wegen, kanalen, bebouwing, kampeerplaatsen enzovoort. Gevolg is dat veel leefgebieden versnipperd zijn, waardoor populaties van een soort opgesplitst kunnen zijn in (te) kleine deelpopulaties.

Als een populatie van een zoogdiersoort zich niet meer kan handhaven in zo'n (voormalig) leefgebied en geen alternatief leefgebied bereikbaar is, is de soort gedoemd ter plaatse uit te sterven. Met de soort gaat dan een belangrijke natuurwaarde verloren. Hoewel alle planten en leefmilieus die er vroeger waren in geringere mate nog voor kunnen komen, is het gebied niet meer in staat een hoogwaardig organisme te laten overleven. Het gevolg is dat het gebied alle zichtbare en niet-zichtbare relaties die het met deze zoogdiersoort onderhield verliest, met vele niet te overziene consequenties vandien voor de levensgemeenschap.

Men kan dus stellen, dat de rijkdom aan wilde zoogdieren in een gebied enig inzicht kan geven in de natuurlijke draagkracht en de mate van natuurlijkheid van dat gebied. Vooral het verdwijnen van zoogdieren kan wat zeggen over het effect van het plaatselijke beheer en over het gevoerde beleid. Het blijkt dat zoogdieren ook representatief zijn voor de verwarrende wijze waarop het beleidsapparaat functioneert ten aanzien van de natuur. Dit geldt zowel voor de wetgeving, als voor de meerjarenplanning van het beleid en het opsporingsapparaat.

Vijf beleidsinstrumenten

De huidige beleidsstructuur, voor zover die betrekking heeft op faunabeleid in bos- en natuurgebieden, zal nu verder belicht worden. Er wordt bewust niet ingegaan op het falen van beleid in concrete situaties en er

wordt bewust geen alternatief beleid geoperd. Er wordt juist naar gestreefd een beeld te krijgen van hoe het beleid als zodanig tot stand heeft kunnen komen. Waar dienen veranderingen plaats te vinden binnen de beleidsstructuur om een doelmatiger, eenduidiger natuurbeleidsvorming te verkrijgen in de toekomst?

In dit onderzoek is de beleidsstructuur, de wijze waarop het beleid als apparaat is opgebouwd, opgesplitst in vijf beleidsinstrumenten. Vier van de vijf onderscheiden instrumenten zijn geanalyseerd en daarna beoordeeld.

Onderscheiden zijn:

- de organisatie van het beleidsorgaan;
- de wetgeving;
- de meerjarenplanning van het beleid;
- het opsporingsapparaat;
- het subsidiebeleid.

Het vijfde onderscheiden instrument zit zo ingewikkeld in elkaar en is zo aan veranderingen onderhevig, dat niemand meer precies weet hoe het in elkaar zit. Dit laatste instrument is in verband met de beperkte hoeveelheid tijd niet nader onderzocht. Wel is het zijdelings betrokken geweest bij de wetgeving, aangezien subsidiebeleid geworteld is in wetgeving.

De beleidsorganisatie; het Ministerie van Landbouw en Visserij

De organisatie van de verantwoordelijke beleidsinstanties drukt een groot stempel op het succesvol functioneren van het beleid als geheel. Bovendien kan in de organisatiestructuur af gelezen worden welke prioriteiten de politiek verantwoordelijke leiders van de ministeries leggen.

Als voorbeeld is het Ministerie van Landbouw en Visserij genomen. Dit ministerie is de laatste jaren vele malen opnieuw georganiseerd op verschillende niveaus. Aangezien dit onderzoek dateert uit 1986 is het goed mogelijk dat de gegevens niet meer kloppen met de huidige stand van zaken. Er zal daarom kort worden aangestipt wat van belang was voor de conclusie.

Allereerst een korte beschrijving van de opbouw van het ministerie. De politieke leiding van het ministerie ligt in handen van de minister van landbouw en visserij en de staatssecretaris. De secretaris-generaal is ambtelijk verantwoordelijk voor het ministerie. Onder de secretaris-generaal vindt een opsplitsing van het ministerie plaats in een „economische” tak, het „Directoraat Generaal voor Landbouw en Voedselvoorziening” en in een „groene” tak, het „Direc-

Vooral het verdwijnen van zoogdieren (zoals de steenmarter) kan wat zeggen over het effect van het plaatselijke beheer en het gevoerde beleid, (foto: A. B. van den Berg)

toraat Generaal voor Landelijke Gebieden en Kwaliteitszorg”. Het volgende niveau kent de beter bekende directies. Onder de groene tak zijn er de „Directie Openlucht Recreatie”, de „Directie Natuur-, Milieu- en Faunabeheer” (NMF), de „Directie Staatsbosbeheer” (SBB) en de „Directie Beheer Landbouwgronden”. NMF en SBB zijn vooral van belang voor het beheer van bos- en natuurgebieden. NMF is vooral gericht op beleidsvorming ten aanzien van Faunabeheer (waaronder wildbeheer), beheer van landschappen en natuurgebieden, en alle daarop betrekking hebbende wetten. SBB is juist meer gericht op beleidsvorming ten aanzien van bos en bosbouw. Bovendien is zij ook belast met het actieve beheer van aanzienlijke bosgebieden (waarschijnlijk binnenkort niet meer). Alles wat in en om de bossen gebouwd of aangelegd wordt, valt ook onder beleidsverantwoordelijkheid van SBB. Er zijn vele raakvlakken tussen SBB en NMF. Over deze raakvlakken vindt geregeld overleg plaats tussen de directies.

Op provinciaal niveau zijn de verschillende directies vertegenwoordigd in de zogenaamde „Consulentschappen”. Deze consulentschappen zijn belangrijke steunpilaren voor het ministerie in Den Haag; zij zijn de brug tussen de directe belanghebbenden (eigenaren, beheerders, verenigingen, omwonenden) en de beleidsvormers (het ministerie).

Het blijkt dat het belangrijkste deel van de beleidsvorming ten aanzien van natuur- en bosgebieden plaatsvindt op één ministerie: het Ministerie van Landbouw en Visserij. Hoewel op de organisatie op zich weinig aan te merken valt, is het de vraag of het wenselijk en verstandig is de natuur- en bosproblematiek op één en dezelfde ministerie te plaatsen, waar de landbouwproblematiek ook een hoofdrol speelt. Vooral in tijden van bezuinigingen en financieringstekorten bij de overheid bestaat het gevaar dat de belangenafwegingen binnen een ministerie

vooral op financiële gronden gaat geschieden. Hier wreekt zich dan, dat de natuur- en bosgebieden voornamelijk geld kosten, terwijl de landbouwgebieden (via verwerkende industrieën en export) juist geld opbrengen. Het gevaar dreigt dat een ministerie de conflicten die ontstaan intern houdt, terwijl ze juist in de politiek geworpen zouden moeten worden. Het ministerie wordt gedwongen vanuit twee tegenover elkaar staande optieken beleid te vormen. Het is goed mogelijk, dat zich hier de oorzaak bevindt van het nog lang niet daadkrachtig genoeg optreden tegen mestverontreiniging in bos- en natuurgebieden. Er wordt wel opgetreden tegen de verzurende automobilisten, die immers onder de verantwoordelijkheid van een ander ministerie (Verkeer en Waterstaat) vallen, en tegen vervuilers van oppervlaktewater. Het groen getinte Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer is hier echter de drijfveer.

Een ander voorbeeld van tegenstrijdige belangen binnen het Ministerie van Landbouw is dat van de jacht versus het faunabeheer. Deze twee categorieën zijn samengebracht onder dezelfde sector: Faunabeheer en Soortenbescherming van de NMF. Onder hetzelfde dak dienen dus voorbereidingen te worden getroffen voor beleidsvorming over jacht en over faunabeheer. Het gevolg is, dat jacht- en faunabeheerszaken alleen dan in de politiek komen, als het publiek in belangrijke mate van zich laat horen.

In feite is het bovenstaande een afspiegeling van het belang dat door de politiek in het algemeen wordt gehecht aan beleidsvorming ten aanzien van bos en natuur. Bos en natuur zijn politiek niet interessant als er geen verkiezingen in zicht zijn. Het kost alleen maar geld, levert vrijwel geen werkgelegenheid op en veroorzaakt beperkingen van de economische groei. Wil men immers de natuur in stand houden, dan moeten vele kosten worden gemaakt om versnippering, vervuiling en vernietiging tegen te gaan. Zolang het publiek niets van zich laat horen, zal de politiek geen reden vinden op van bos en natuur een politiek item te maken.

De wetgeving

De op de bos- en natuurgebieden betrekking hebbende wetten kennen vele gezichtshoeken. Niet slechts de Boswet en de Natuurbeschermingswet, maar ook bijvoorbeeld de Natuurschoonwet, de Jachtwet en de internationale verdragen waar Nederland zich aan heeft gebonden, hebben invloed op de omgang met de natuur en het bos. Deze wetten en regelingen hebben immers een indirecte uitwerking op het beheer en het instandhouden van het natuurlijk milieu.

Iedere wet is tevens een weerspiegeling van de tijdgeest waaruit ze zijn voortgesproten.

De *Boswet*, stammende uit de periode vlak na de Eerste Wereldoorlog, toen grote houttekorten de Nederlandse economie teisterden, was gericht op de instandhouding van

De jachtwet is in eerste instantie gericht op het beperken van schade aan land- en tuinbouw. Verder wordt een zo hoog mogelijke wildstand nagestreefd. De jachtwet regelt wanneer de jacht op bijvoorbeeld het wilde zwijn geopend is. (foto: J. van der Neut)

bos als zodanig. De vorm en samenstelling waren van geen belang, slechts het oppervlak dat met bos bedekt werd, moest in stand gehouden of vergroot worden. Bovendien moest wat er staat goed onderhouden worden, wilde men voor subsidies en andere vergoedingen in aanmerking komen. Het verschilde echter van tijd tot tijd aanzienlijk wat onder goed onderhouden werd verstaan.

Toch heeft de *Boswet* bijgedragen aan de instandhouding van aanzienlijke oppervlakten bos, met de daarin levende planten en dieren.

De *Natuurschoonwet* is uit een geheel andere optiek opgezet. In de crisisjaren bleek dat steeds meer mooie landgoederen verloren gingen als gevolg van de niet onaanzienlijke belastingdruk waar de eigenaren onder gebukt gingen. Hoewel men in die jaren vond dat ieder zijn steentje moest bijdragen, zag men toch wel in dat met de landgoederen een stukje nationaal natuurschoon verloren ging. Men heeft vervolgens een wet samengesteld, waardoor de eigenaren van landgoederen enige belastingvoor-

delen konden genieten indien zij hun landgoed instand wilden houden. De *Natuurschoonwet* heeft sindsdien bijgedragen aan de instandhouding van stukken natuur in vaak zeer gevarieerde gebieden (randen van stuwwal-uiterwaardemilieus, duinbossen).

De *Jachtwet* is in zijn eerste vorm in 1923 uitsluitend gericht op het beperken van schade aan land- en tuinbouw. Iedereen mocht jagen en in enkele omschreven gevallen was een vergunning vereist.

De oorspronkelijke *Jachtwet* had geenszins het doel een beschermende wet voor dieren te zijn. In de vijftiger jaren ontwikkelden zich onder de bevolking nieuwe ideeën over het dierenleven. Bovendien bleek dat enkele diersoorten die bejaagd werden, met uitserven werden bedreigd. Het was duidelijk dat de oude *Jachtwet* niet meer voldeed aan de moderne opvattingen, er moest een alternatief komen. Vreemd genoeg is toen besloten de minst gecompliceerde weg te kiezen, door slechts over te gaan op een herziening van de *Jachtwet*. De belangen van het bejaagbare wild konden in zeer beperkte mate mede behartigd worden in de wet. Toch

De natuur is politiek gezien niet interessant als er geen verkiezingen in zicht zijn. Ondergelopen uiterwaarden aan de Rijn. (foto: F. Hess)

werd de hoofddoelstelling van de wet niet veranderd. De aanvulling van de wet bestond uit het nastreven van een zo hoog mogelijke wildstand. De verantwoordelijke jager in een gebied werd echter tevens verantwoordelijk gesteld voor schade aan land- of tuinbouw door een te hoge wildstand. De „verantwoorde wildstand” werd verder nergens toegelicht.

In de Jachtwet staan de verschillende bejaagbare diersoorten onder de noemer wild opgesomd. De Jachtwet regelt wanneer de jacht op een wildsoort geopend is, hetzij door de data te noemen, hetzij door deze bevoegdheid aan de betreffende minister over te dragen. Op wildsoorten die in Nederland met uitsterven worden bedreigd, wordt de jacht gesloten gehouden (das, korchoen, wilde kat, otter, zeehond). Verder dan sluiting van de jacht en bescherming van de kadavers gaat de bescherming van de Jachtwet echter niet. Volgens de Jachtwet is het toegestaan te jagen op bejaagbaar wild, ook als de wildsoorten op geen enkele wijze schade toebrengen aan de land- of tuinbouw. Vooral dit aspect uit de Jachtwet stuit bij veel mensen op principiële bezwaren.

De *Natuurbeschermingswet* dateert uit 1967. Zij is een gevolg van bewustwording bij het publiek, dat door menselijk toedoen zich in enkele decennia een ongekende achteruitgang van het milieu had voorgedaan. De *Natuurbeschermingswet* is gericht op het beschermen van „levensgemeenschappen”. Dat wil zeggen dat zij ernaar streeft niet slechts de bomen of de heideplantjes te beschermen. Zij wil een bosgebied, of een heidelandschap beschermen, met alle planten en dieren die erin thuishoren. Daartoe kent zij twee vormen van bescherming. Allereerst is er de *gebiedsbescherming*.

Terreinen of wateren die van algemeen belang zijn uit een oogpunt van natuurschoon of om hun natuurwetenschappelijke betekenis kunnen tot „Beschermd Natuurmonument” of „Staatsnatuurmonument” worden benoemd. In deze gebieden kunnen vervolgens beperkingen aan het beheer worden gesteld.

Vervolgens is er de *soortenbescherming*. Plant- en diersoorten kunnen in aanmerking komen voor een beschermde status, mits ze niet behoren tot diersoorten uit de Jachtwet of de (hier niet behandelde) Vogelwet. Bovendien kunnen voor met name genoemde provincies of gemeenten uitzonderingen gemaakt worden op de beschermingsregeling. Men mag niet proberen beschermde diersoorten te vangen of doden. De dieren mogen niet worden verontrust indien daar geen noodzaak toe bestaat, en hun nesten mogen niet worden beschadigd of worden uitgehaald. Beschermde diersoorten mogen ook niet in iemands bezit zijn of te koop worden aangeboden.

Hoewel de opzet en de invulling van de wet stroken met de huidige opvattingen over bescherming van dierenleven, is het grote probleem met de *Natuurbeschermingswet* dat controle op naleving ervan vrijwel ondoenlijk is. Een niet-gespecialiseerde opsporingsambtenaar kent de meeste beschermde soorten niet, en het publiek is zich evenmin bewust van de beschermde status van de meeste soorten. Zo zijn er meerdere onuitvoerbare aspecten te noemen in de *Natuurbeschermingswet*.

Als conclusie over de huidige wetgeving kan zodoende gesteld worden, dat er sprake is van achterhaalde doelstellingen, dan wel dat de uitvoerbaarheid te wensen overlaat. Bovendien is de huidige wetgeving onoverzichtelijk en komt zij in hoge mate inconsequent over. Een vos is vogelvrij, omdat de Jachtwet de jacht overal het gehele jaar openstelt; de das mag niet bejaagd worden, maar wel verstoord, omdat deze zelfde Jachtwet de jacht op deze wildsoort sluit; en de egel mag in de tuin niet eens opgepakt worden, omdat de *Natuurbeschermingswet* hem beschermd.

Nieuw wettelijk systeem

Al met al wordt het hoog tijd dat de gehele wetgeving die betrekking heeft op natuur, bos en landschap nader bekeken gaat worden. Na zestig jaar van toenemende regelgeving omtrent wat wel en wat niet kan in bos-

en natuurgebieden wordt het hoog tijd dat het een en ander op elkaar wordt afgestemd. Het onderzoek, waar dit artikel over handelt, komt tot de conclusie dat de wetgeving als geheel herzien moet worden. Het is af te raden over te gaan tot alleen een faunawetgeving, aangezien dan in feite dezelfde fout wordt gemaakt als voorheen. Er wordt dan weer een opsplitsing gemaakt in de wetgeving die onherroepelijk op problemen gaat stuiten in de toekomst. De fauna staat nu eenmaal niet los van het Nederlandse landschap waarin ze leeft. Bovendien heeft menig onderzoek aangetoond dat verreweg de meeste (beschermde) diersoorten ten onder gaan aan ontwikkelingen in het landschap als gevolg van economische ontwikkelingen (landbouw, veeteelt, kassenbouw, industrie, wegeaanleg, landelijke „groeikernen”). Daarom zal een geheel nieuw wettelijk systeem moeten worden ingevoerd. Er zal een „Integrale Landgebruikswetgeving” ontwikkeld moeten worden. Hierin zullen dan alle vormen van landgebruik in de buitengebieden verwerkt moeten worden in bijvoorbeeld „wetseenheden” (landbouwgronden, productiebossen, natuurgebieden en -bossen). Deze eenheden bevatten vervolgens een regelgeving over de beheersvoering, de verantwoordelijkheden, de financiering en budgettering. Per wetseenheid is dan weer een constructie mogelijk waarbij niveaus kunnen worden onderscheiden. Dit heeft tot doel om onderlinge conflictsituaties tussen de eenheden te vermijden door steeds prioriteit toe te kennen aan het hogere niveau van de eenheid waar een landschapsonderdeel primair toe behoort. Als bijvoorbeeld een veeweide in een bosgebied ligt, dan valt de veeweide primair onder de wetseenheid bosgebied. Volgens deze eenheid is het verboden overmatig mest uit te rijden of onbeschermd op te hopen. De veeweide valt echter onder een lager niveau van de wetseenheid landbouwgrond, waardoor bewerking met ploeg bijvoorbeeld wel toegestaan is.

Op deze wijze is er een logische indeling. Combinaties van beheer (productiebos/natuurbeheer) volgens verschillende eenheden blijven mogelijk, voor zover deze niet specifiek worden uitgesloten. Ook subsidieregeling kan nu betrekkelijk eenvoudig op basis van weging geschieden, zonder dat sprake hoeft te zijn van dubbele uitkeringen.

Tenslotte kan in deze beheerswetgeving geregeld worden wie verantwoordelijk zijn voor het welzijn van de aanwezige fauna, wie bepaalt of bejaging wenselijk is en welk beheer door wie gevoerd moet worden. Een eventuele extra wetseenheid met beschermde soorten zou dan kunnen worden toegevoegd, waarbij steeds geldt dat de erin opgenomen diersoorten op het hoogste niveau van de wetgeving beschermd zullen worden. Toch moet niet al te veel verwacht worden van wetgeving in het algemeen. Wat erin gesteld wordt, is over het algemeen zodanig dat er altijd een uitweg is. Bovendien is een wet een besluit uit het verleden, dat zeer veel tijd en moeite kost om herzien te worden. Inzichten die nu leven kunnen binnen

een paar maanden veranderen, een wet kan dat niet, die heeft al gauw enkele jaren nodig.

Mede hierom is ook binnen de politiek enige terughoudendheid aanwezig bij het wettelijk vorm geven van beleid. Mede hierom mag het publiek een wetgeving niet als uiterste mogelijkheid van haar streven zien. Een wet alleen is immers een dood ding. Een wet leeft pas als de mensen ernaar leven, en daarom loopt wetgeving die betrekking heeft op de omgang met het leefmilieu dan ook over het algemeen achter de ontwikkelingen in de samenleving aan. Een wet is in zo'n geval eigenlijk een onderschrijving en uitwerking geworden van een reeds bestaande maatschappelijke norm.

Meerjarige beleidsplanning

Een ander beleidsinstrument heeft deze problemen in veel mindere mate: de meerjarenplanning. Er wordt hierin globaal vastgelegd wat de regering wil bereiken in een periode van één tot enkele tientallen jaren en via welke methode men dat wenst. Hierbij gaat het vooral om ruimtelijke aangelegenheden. Er is gedurende de jaren zeventig een speciale procedure ontwikkeld om deze vorm van beleidsvorming een zo democratisch mogelijk karakter te geven: de Planologische Kern Beslissings Procedure, of kortweg de PKB-procedure.

De laatste jaren hebben enige PKB-procedures plaatsgevonden en de resultaten daarvan zijn terug te vinden in de gele pagina's van de verschillende Structuurschema's. Voor dit onderzoek zijn de Structuurschema's „Landinrichting”, „Natuur en Landschapsbehoud” en „Militaire Terreinen” nader bekeken.

Hoewel de strekking van de PKB-procedure-delen van de eerste twee structuurschema's zeer natuurvriendelijk te noemen was, bleef de formulering doorspekt van uitwijkmogelijkheden en uitzonderingen. De reden hiervan is, dat in de PKB-procedure pagina's essentiële uitspraken kunnen worden gedaan, waar de Tweede Kamer haar goedkeuring aan geeft. Deze uitspraken zijn bindend regeringsbeleid geworden nadat de structuurschema's de gehele PKB-procedure hebben doorlopen. Qua status komen, ze dan in de buurt van wetgeving. Indien de regering wil afwijken van deze uitspraken, dan dient hiervoor een nieuwe PKB-procedure opgestart te worden. De regering zal ernaar streven dit zo min mogelijk te laten geschieden.

Het structuurschema Militaire Terreinen is veel eenduidiger geformuleerd. Ten aanzien van militaire oefenterreinen zijn een aantal, locaties opgesomd, die in de toekomst zullen worden opgeëist. Het is op zijn zachtst gezegd opmerkelijk dat in het structuurschema tot de conclusie gekomen wordt dat in principe alleen natuurterreinen in aanmerking komen voor toekomstige locaties van verschillende typen oefenterreinen. Er wordt gesteld dat de keus bestaat tussen landbouwgronden, steden en natuur. Volgens worden de economische voordelen van het gebruik van natuurterreinen opgesomd, en wordt gesteld dat natuur nauwe-

lijks te leiden heeft van militair gebruik.

Het is vreemd dat de Tweede Kamer een dergelijk PKB-stuk heeft goedgekeurd. Er wordt nergens de mogelijkheid genoemd militaire oefenterreinen aan te leggen op of rond vergiftigde gronden, waar ook vele honderden ha van te vinden zijn. Er wordt evenmin ingegaan op de mogelijkheid ongebruikte industrieterreinen voor oefeningen te gebruiken.

Toch kan meerjarenplanning als beleidsinstrument zeer nuttig zijn voor het beleid ten aanzien van de natuur. Het dwingt de beleidsmaker inzicht te geven in zijn visie op de natuur in de toekomst, of het toont het gebrek aan visie. In het laatste geval is het zaak voor de belangenorganisaties en andere deskundige instanties om met harde gegevens te komen, om toch tot een beter beleid te komen. Helaas ontbreekt het in het beleid tot nog toe aan een krachtige en eenduidige formulering van de hoofdaspecten van het beleid ten aanzien van de natuur. Daardoor is bij de meerjarenplanning evenmin sprake van één natuurbeleid als bij de wetgeving en organisatie.

Het opsporingsapparaat

Zowel de Rijkspolitie, als de Gemeentepolitie, als de Algemene Inspectie Dienst (AID) zijn binnen het onderzoek nader bekeken. Hierbij is vooral naar die onderdelen gekeken die nauw betrokken waren bij de controle op de naleving van de „groene” wetten. Bij de Rijkspolitie is dat de groep veldpolitie, bij de AID zijn dat de afdeling Plumvee/Jacht en de afdeling Natuurbescherming, en bij de gemeentepolitie zijn dat vaak speciaal aangestelde ambtenaren, die niet landelijk georganiseerd zijn.

Er dient opgemerkt te worden dat ieder genoemd opsporingsorgaan vanuit een ander departement haar taak uitoefent. Daardoor zullen voor ieder opsporingsorgaan ook andere prioriteiten gelden. Zo valt de Rijkspolitie onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie, de AID onder de verantwoordelijkheid van Landbouw en Visserij, en de gemeentepolitie onder de verantwoordelijkheid van Binnenlandse Zaken. In de praktijk uit zich dit door de mate van budgettoekenning die de gespecialiseerde eenheden jaarlijks toebedeeld krijgen. Voor de Veldpolitie is dit zeer weinig; de „Kleine Criminaliteit” heeft de laatste tijd de prioriteit van Justitie. Het gevolg is dat bij de groep veldpolitie te weinig geld beschikbaar is om de noodzakelijke overuren in bepaalde perioden van het jaar te draaien. Slechts de hoge motivatie onder de leden van de verschillende groepen veldpolitie staat er momenteel borg voor dat er toch nog regelmatig opsporingsambtenaren in het veld aanwezig zijn.

De AID spitst zich vooral toe op de meer economische kanten van de wetgeving. Zij controleert bijvoorbeeld de horeca, de handel in leven en dood wild en de illegale vangst van en handel in vogels. Hierbij heeft het ministerie van Landbouw nog geen ernstige problemen met de budgettoekenning. De gemeentepolitie zal per gemeente een andere situatie kennen, hierover is weinig

bekend geworden.

Het is echter het overwegen waard om ook voor het opsporingsapparaat ten aanzien van de „groene wetten” een samenhangend beleid te gaan ontwikkelen. Met name de budgetproblematiek en de samenwerking zijn zaken die veel beter en efficiënter geregeld zouden kunnen worden, waardoor het opsporingsapparaat effectiever kan functioneren in de groene sector

Geen samenhangend natuurbeleid

De conclusie is duidelijk. Er is geen sprake van een samenhangend natuurbeleid, noch bij de organisatie, noch bij de wetgeving, noch bij de meerjarenplanning. Het opsporingsapparaat kampt met hiermee samenhangende problemen. Het beleid ten aanzien van de natuur bestaat uit allerlei kleine, ten dele met elkaar conflicterende belangen, die op slappe wijze door een besluitvormingsproces worden getrokken op de verschillende departementen. Hierbij wordt te weinig de moeite genomen om inconsequenties op te zoeken, en deinst men ervoor terug het belang van een natuurbeleid, dat gestoeld is op goed en eenduidig geformuleerde beginselen, te onderschrijven.

In de huidige tijd is het echter belangrijker dan ooit tevoren, dat een krachtig samenhangend en eenduidig beleid tot stand gaat komen. Nog nooit eerder is de natuur binnen een samenleving door zoveel door mensen veroorzaakte gevaren bedreigd. Vervuiling in alle vormen en maten, vernieling, hebzucht en economische belangen zorgen nog steeds voor verdere teruggang van de natuur in Nederland. Het ziet er somber uit: in de politiek lijkt men de problematiek nog steeds niet voldoende aan te voelen, en zoekt men nog steeds naar omweggetjes om het werkelijke probleem uit de weg te gaan. Men laat zich nog steeds door allerlei minderheidsbelangen van ondergeschikte aard afhouden van eenduidigheid in het beleid.

Indien niet op korte termijn het harde besluit genomen wordt, dat geen verdere achteruitgang door menselijk toedoen van de natuur meer wordt geaccepteerd, zal over enige tientallen jaren een „fractie van de huidige natuur resten waar de samenleving nog van kan genieten”. Dan zullen nog slechts de opportunisten uit de natuur zich weten te handhaven in de menselijke samenleving. Van natuurlijke regulatie is dan geen sprake meer, de mens zal alles moeten doen om plagen tegen te gaan. De bossen zullen dan nog slechts uit platanen en esdoorns bestaan, en het grondwater is ondrinkbaar als het niet eerst gezuiverd is. De resterende natuurterreinen grenzen aan zandvlaktes, waar geen vogel meer te horen is en de tanks luidruchtig rondbaggeren.

Dit onderzoek is verricht als afstudeeronderwerp voor de vakgroep Boshuishoudkunde van de Landbouwwuniversiteit Wageningen. Het onderzoek stond onder begeleiding van Prof. ir. A. van Maaren en Dr. J. van Haften, en de resultaten zijn vastgelegd in het rapport „Bosbeleid, Natuurbeleid en de zoogdieren in Nederland”. Enige exemplaren van dit rapport zijn nog te verkrijgen door bestelling bij de vakgroep Boshuishoudkunde, postbus 342, 6700 AH Wageningen.

Een kritische beschouwing van de argumentatie van jagers

Jagen uit dierenliefde

Hugh P. Gallacher

Massale reeënsterfte bij Staphorst. Met dat bericht trokken de jagers het afgelopen voorjaar aan de bel. Van de ongeveer 200 reeën die in het natuurgebied Oldematen bij Staphorst leven, werden er in een paar weken tijds zo'n 75 dood gevonden. Als oorzaken worden voedselgebrek en ziekten genoemd. De voorzitter van de Vereniging Het Reewild laat weten: „Dit dierenleed was niet nodig geweest. Tenminste, als wij mensen hadden ingegrepen.” De boodschap is duidelijk. Als de jagers overtollige reeën mogen afschieten, blijven de resterende dieren gezond. De jacht uit dierenliefde dus.

Jager als dierenliefhebber

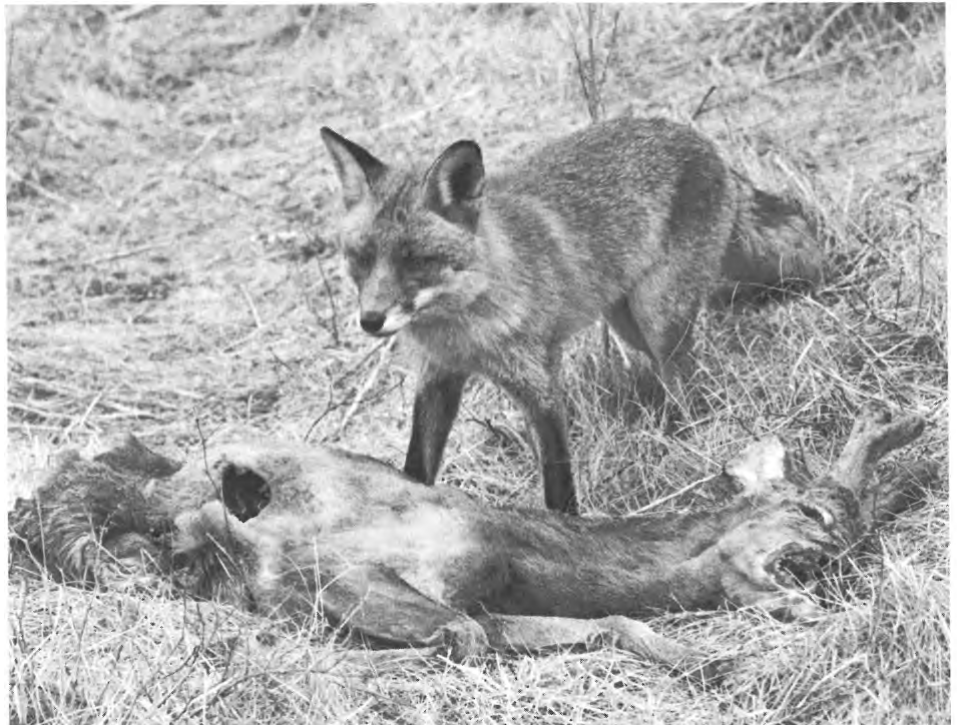
De reeën van Staphorst zijn merendeels gestorven ten gevolge van parasitaire aandoeningen: leverbot in combinatie met longworm en maag- en darminfecties zijn hen noodlottig geworden. Als achterliggende oorzaak voor de slechte gezondheidstoestand wordt overpopulatie aangewezen, waardoor de dieren onvoldoende voedsel konden bemachtigen en bovendien in een chronische stress-situatie zijn geraakt. En als we de weg terug nog verder volgen: als oorzaak van de overpopulatie wordt het feit genoemd dat in het betreffende terrein niet meer op reeën gejaagd mag worden. Ook in het Friese Alde Fean-Princenhof bij Eernewoude, leeft een grote onbejaagde populatie. In 1986 vond ook hier massale reeënsterfte plaats: 80 van de in totaal 250 dieren vonden er de dood.

Tot zo ver de feiten - althans, de feiten zoals zij genoemd zijn in de jagerspers. Op het waarheidsgehalte van de berichtgeving ga ik nu niet verder in. Hier staat de redenering centraal die door jagers op basis van de genoemde feiten wordt opgebouwd. Die redenering leidt tot de conclusie dat jacht noodzakelijk is ter vermindering van dierenleed. Deze conclusie is op zijn zachtst gezegd „opmerkelijk”, want jacht wordt doorgaans eerder gezien als vorm van dierenmishandeling dan als uiting van dierenliefde. Juist vanwege het paradoxaal karakter van de conclusie verdient de redenering onze aandacht. Is zij eigenlijk wel houdbaar?

Dieren in soorten

Als jagers zeggen dat zij zo veel van dieren houden, bedoelen zij meestal hun jachthond. Die wordt inderdaad gekoesterd als een troetelkind. De jachthond belooft zijn baas met eeuwige trouw en gaat voor hem door weer en wind, sneeuw, modder en water. Hij attendeert zijn baas op de aanwezigheid van wild, hij haalt alles voor hem op wat neergeschoten is en hij rent achter de aangeschoten dieren aan. De verhalen in „De Nederlandse Jager” over de bijzondere band tussen de jager en zijn jachthond, zijn legio. En als de hond oud en ziek is, bespaart de jager hem een lange lijdensweg. Hij pakt zijn geweer op en neemt de hond mee voor een laatste gang door het bos, zoals Rien Poortvliet eens uit eigen ervaring heeft ver-

abrupte daling van de bloedsuikerspiegel), kan niet ontkend worden dat er een langdurig proces van achteruitgang en aftakeling aan vooraf gaat. De vice-voorzitter van de Vereniging Het Reewild, G.W. Boele, zegt daarover: „Dit mag je als weldenkend mens de dieren toch niet aandoen. Laten sterven van ellende is geen beheer. Boer Koekoek kreeg destijds straf omdat zij zijn ponies niet goed verzorgde, maar de beheerders van Nederlandse natuurgebieden lijken zich alles te kunnen veroorloven” (in: Bos, 1987). En Wil Huygen concludeert in De Nederlandse Jager: „In een geciviliseerd en zich diervriendelijk noemend land gaat het niet aan om verkommerde, duidelijk aan pijn en ongemak lijdende reeën niet alleen maandenlang te laten rond lopen, maar nog een

Vossen jagen op jonge reeën, maar een dode volwassen ree versmeden ze ook niet. (foto: A. B. van den Berg)

teld. Ja, de jager houdt van zijn hond!

Ook van bejaagbare dieren houdt de jager. Maar dan gevild en geplukt, gebraden en keurig aan tafel opgediend. Midas Dekkers heeft eens gewezen op de merkwaardige dubbelheid van dierenwinkels: in de ene etalage vindt men de jonge hondjes, de cavia's en de parkieten - in de andere etalage de hengels en haken en fuiken en netten. Zo ook schijnt het met jagers te zijn: het ene dier is er om te verzorgen, het andere om te mishandelen.

Het opmerkelijke van het dierenbeschermingsargument is echter dat het hier niet om verschillende soorten dieren gaat: jagerij en bescherming worden losgelaten op één en dezelfde soort: de Ree.

Een ellendige dood

Wat jagers reeën willen besparen, is een langzame dood. Chronische stress breekt de natuurlijke afweer tegen parasieten af en maakt het dier, verzwakt als het is door voedselgebrek, extra vatbaar voor ziekten. Hoewel de dood soms toch nog plotseling intreedt (bijvoorbeeld ten gevolge van een

ellendige dood te laten sterven ook”.

Zij zeggen het niet met zoveel woorden, maar waar Boele en Huygen naartoe willen is: afschot, zowel van de zieke dieren alsook (in de toekomst, preventief:) van de gezonde, „overtollige” dieren - dat laatste ten einde overpopulatie te voorkomen. Boele en Huygen gaan er kennelijk van uit dat het leed dat reeën door bejaging wordt aangedaan, geringer is (in ieder geval: korter duurt) dan wat zij in de huidige situatie te verduren hebben. Hun impliciete redenering luidt dus: jacht (op de Ree) is goed, want vermindert dierenleed.

Het logisch gehalte van de redenering

Het standpunt van Boele en Huygen is doortrokken van emotie. Vandaar dat zij hun wens om te mogen jagen, niet nader onderbouwen, doch verwijzen naar onze „weldenkendheid”, „geciviliseerdheid” en „diervriendelijkheid”. Zij doen dus meer een beroep op ons hart dan op ons hoofd. Op zich is daar niets op tegen. Ik constateer alleen maar dat, waar doorgaans jagers de natuurbeschermers „verwijten” sentimenten-

teel en emotioneel te zijn en niets te begrijpen van de harde wetten van de natuur, zij er nu blijk van geven zelf toch ook over gevoelt te beschikken! Beter laat dan nooit, al vraag ik mij wel af hoe zulke gevoelige jagers zullen handelen wanneer zij oog in oog staan met bijvoorbeeld een watersnip die helemaal niets mankeert en die beslist niet uit enig lijden moet worden verlost. Zullen Boele en Huygen consequent zijn en het geweer neer leggen?

Overigens getuigt het van wijsheid om ook bij emotionele aangelegenheden het verstand niet geheel buiten werking te plaatsen. Hart en hoofd kunnen heel goed samen gaan!

In dit geval is het verstandig om wat dieper in te gaan op het logisch gehalte van de redenering van Boele en Huygen. Hun stelling (premissie) is dat jacht op de Ree dierenleed vermindert. En de conclusie die zij daaraan verbinden, luidt: Jacht op de Ree is goed. Dat op zich is nog geen sluitende redenering. Er moet nog een premissie aan worden toegevoegd, en wel de uitspraak dat het verminderen van dierenleed goed is. De toegevoegde premissie lijkt heel triviaal en wordt daarom niet uitgesproken. Toch lijkt bij nader inzien juist hierin een fatale zwakte van het betoog van Boele en Huygen te schuilen! Alvorens ik daarop inga, zal ik eerst de volledige redenering uitschrijven op de manier die het ons mogelijk maakt de logische kracht ervan te beoordelen.

premissie 1: Jacht (op de Ree) vermindert dierenleed

premissie 2: Het verminderen van dierenleed is goed

conclusie : Jacht (op de Ree) is goed.

Naar de vorm is deze redenering logisch geldig. Dat wil zeggen dat, als de eerste premissie waar is en als de tweede premissie waar is, onherroepelijk ook de conclusie als waar moet worden aanvaard.

Welnu, op de eerste premissie, dat jacht dierenleed vermindert, zal ik hier geen kritiek uitoefenen. Ik gun de jagers het voordeel van de twijfel en ga er mét hen van uit dat een zorgvuldig en beheerst afschot (natuurlijk géén hetzerige drijfjacht!) voor het betreffende dier minder leed veroorzaakt dan een langdurig aftakelingsproces.

Maar de tweede premissie, die ogenschijnlijk zo vanzelfsprekende uitspraak dat het verminderen van dierenleed een goede zaak is, kan die de toets van de kritiek eigenlijk wel doorstaan?

Moet al het dierenleed bestreden worden?

Is het eigenlijk wel juist om ervan uit te gaan dat dierenleed (altijd en overal) door de mens moet worden bestreden? Wie zich tot taak stelt al het dierenleed tegen te gaan, krijgt het wel druk. Niet alleen is er het dierenleed dat wij mensen veroorzaken uit winstbejag, sensatie of achteloosheid (bio-industrie, sportvisserij, vivisectie), maar er is ook het leed in de natuur: de worm die door de merel uit de grond wordt getrokken, de merel die door de sperwer wordt geslagen, de sperwer die van honger en koude omkomt, enzovoort. Over de eerste categorie dierenleed spreek ik hier verder niet,

want het is vanzelfsprekend dat die moet worden bestreden. Bij de tweede categorie dierenleed ligt het ingewikkelder. Er is natuurlijk geen weldenkend mens die de merel wil beletten zijn voedsel te vergaren. En ook sperwers (die vroeger nog wel eens werden bestempeld als „moordenaars”) laten wij met rust. Wij realiseren ons dat de natuur niet zo'n idyllisch paradijs is als romantische schilders ons willen doen geloven. In de natuur is het een kwestie van eten en gegeten worden, en het gaat er zelden zachtzinnig toe. De gehele kringloop van voedselketens duiden wij aan met de naam „ecosysteem”. De moderne ecologie leert ons dat binnen het ecosysteem ieder organisme en ieder proces zijn vaste plaats en zijn eigen functie heeft en dat eigenlijk niets gemist kan worden op straffe van beschadiging van het systeem. Vandaar dat de moderne natuurbescherming ernaar streeft het geschonden ecosysteem weer „draaiende” te krijgen en te houden. De natuurlijke regulatiemechanismen zijn wezenlijke bestanddelen van het ecosysteem, want zij zorgen ervoor dat diersoorten en plantensoorten niet zózeer in aantal toenemen dat zij het systeem uit zijn voegen slaan. Predatoren en parasieten zijn belangrijke elementen in die natuurlijke regulatiemechanismen: als dat raderwerk ontbreekt, faalt de hele machinerie.

Wij bewijzen de natuur dus bepaald geen dienst wanneer wij het functioneren van predatoren en parasieten zouden frustreren. De mens dient juist zijn handen daarvan af te houden en de natuurlijke regulatiemechanismen zo veel mogelijk hun werk te laten doen. Alleen als door bepaalde onevenwichtigheden een soort ten onder dreigt te gaan, is menselijk ingrijpen gewenst - maar ook dan: gericht op een evenwichtige werking van de natuurlijke regulatie.

Dieren (en planten) moeten dus zo veel mogelijk hun eigen leven kunnen leiden, en hun eigen dood kunnen sterven. Het gaat niet aan dat wij mensen bijvoorbeeld zouden proberen alle nachtegalen te vangen en in kooitjes te zetten onder het mom van: dan beschermen wij de tere vogeltjes tegen de harde buitenwereld en bezorgen wij ze een goed en lang leven. Nachtegalen horen thuis in parken en duinen. Daar horen zij hun leven te leiden en te sterven. Ook als die dood langdurig of pijnlijk is, bijvoorbeeld als gevolg van een koud en nat voorjaar, een roofvogel of parasieten. Het dierenleed dat deel uitmaakt van de werking van het ecosysteem, moet de mens niet willen bestrijden.

Een natuurlijke dood

Zo keren wij dan weer terug tot de reeën van Staphorst. Wat is daar aan de hand? De terreinbeheerder (Staatsbosbeheer) streeft naar een natuurlijker beheer. Jagerij past daarbinnen niet. Jagers frustreren de natuurlijke selectie, want zij schieten graag dieren met imponerende geweiën en dieren die er in hun oog miezerig uit zien (maar misschien wel belangrijk zijn voor de genetische kwaliteit van de populatie). Jagers voeren bij en verhinderen daardoor de natuurlijke regulatie. Jagers nemen het geschoten

wild als trofee mee naar huis, en benadelen aldus de aaseters. Jagers schieten graag op vossen en verkleinen daardoor voor het reekalf de kans op een natuurlijke dood. Staatsbosbeheer wil in Oldematen de reeën een natuurlijker leven terug geven. En een natuurlijker dood. Die dood wordt inderdaad veroorzaakt door stress en parasieten. Een pretje is dat niet, maar nogmaals: voor wie tot zich door laat dringen wat er precies gebeurt, is het vangen en verorberen van een worm door een merel óók geen plezierig gezicht. Toch hoort het allemaal bij de natuur.

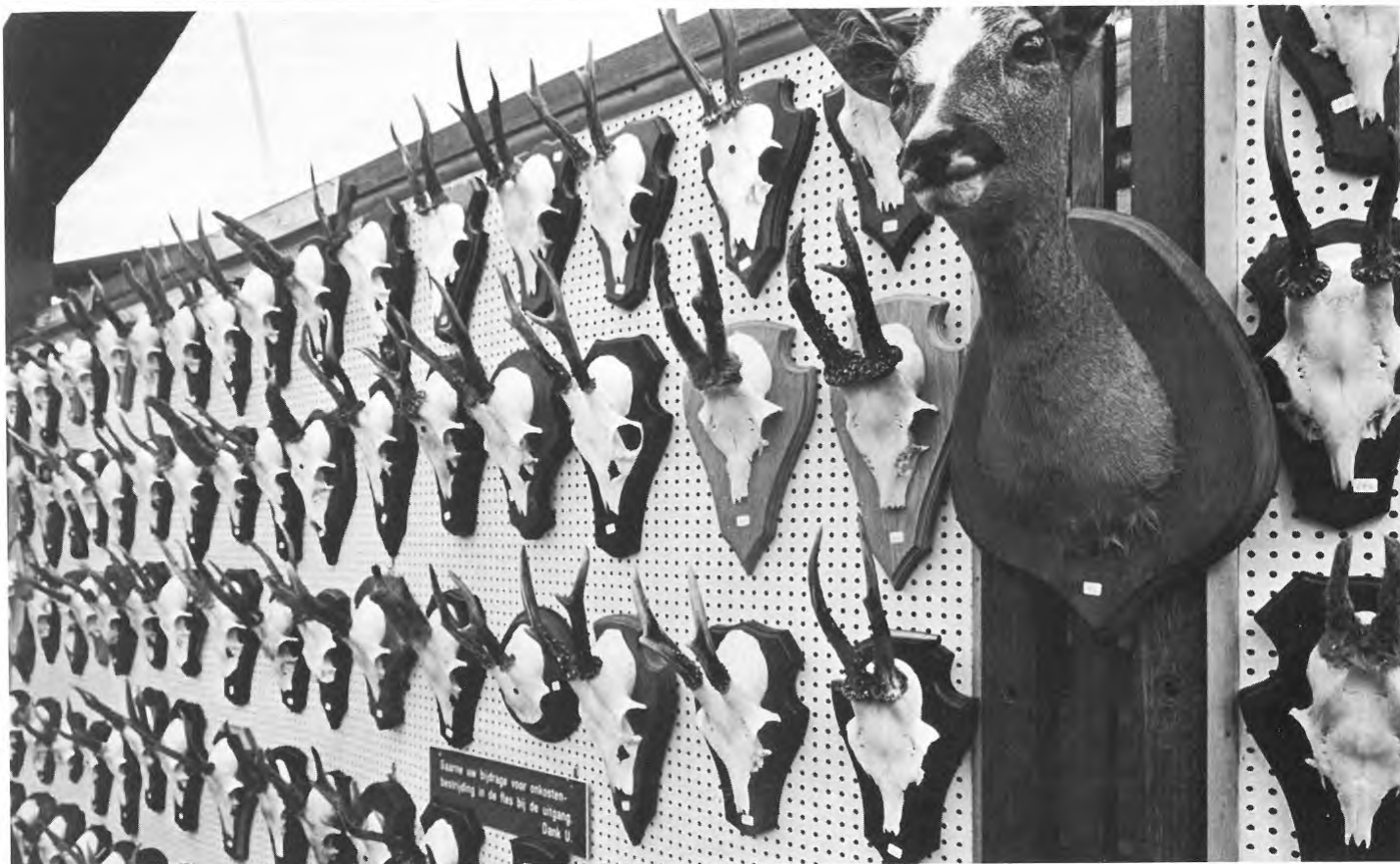
Het is dus niet juist dat ieder dierenleed kost wat het kost bestreden moet worden. Met het dierenleed dat een vast bestanddeel is van de natuur, dat inherent is aan het leven en sterven, moet de mens zich niet bemoeien. Verbeteren kan hij de natuur toch niet. Wel haar van de regen in de drup helpen.

De consequentie van dit inzicht is dat de tweede premissie van Boele en Huygen (het verminderen van dierenleed is goed) zo in zijn algemeenheid onwaar is. En een redenering waarvan één van de premissen onwaar is, kan nooit tot een ware conclusie leiden. Derhalve is de conclusie dat jacht op de Ree goed is, logisch niet onderbouwd.

En Boer Koekoek dan?

De vergelijking die Boele maakt met de ponies van Boer Koekiek, is vals. Bij Boer Koekoek ging het om opzettelijke verwaarlozing van vee, waarvan hij de eigenaar was en voor wiens leven en welzijn hij verantwoordelijk was. Iemand die zijn vee (of huisdieren) ondanks waarschuwingen onder barre omstandigheden laat verkommeren, terwijl hij het in zijn vermogen heeft de dieren een beschut onderkomen te verlenen, overtreedt de artikelen 254 en 455 van het Wetboek van Strafrecht. (1) en verdient gerechte straf. Heel anders ligt de verantwoordelijkheid van de beheerder van een natuurterrein: hij moet trachten de aan zijn zorg toevertrouwde natuur zo goed mogelijk te laten functioneren. Hij moet dus het ecosysteem waar nodig herstellen, het systeem behouden voor negatieve invloeden van buitenaf, en de natuurlijke regulatiemechanismen een kans geven. Het resultaat zal zijn dat de natuur in het betreffende terrein zich vrij ontwikkelt.

Dat betekent niet altijd „niets doen”. Wanneer bijvoorbeeld de beheerder van een heideterrein niet wil dat de heide volloopt met bomen, kan hij ertoe overgaan er schapen, runderen of paarden te laten grazen. Twee wegen staan dan voor hem open: ofwel hij kan met een boer of herder overeen komen dat deze zijn dieren (onder diens verantwoordelijkheid) in het natuurterrein weidt, ofwel hij kan de in het ecosysteem ontbrekende „grote grazers” importeren. In het tweede geval gaat het dus niet om veeteelt, maar om natuurbeheer. Zo is het de bedoeling dat de Heckrunderen die op de Veluwe en langs de Oostvaardersplassen leven, een zo natuurlijk mogelijk bestaan leiden. Zij leven en sterven op hun eigen manier.

Deze reeën stierven niet door parasieten, maar door jagershand. Blijkbaar speelt niet alleen het dierenliefde-argument een rol; ook verzamelen is belangrijk. De trofeeën worden met trots uitgesteld, (foto: F. Hess)

In Oldematen streeft het Staatsbosbeheer ook naar een natuurlijk beheer. Het ziet ernaar uit dat dit, wat de reeën betreft, geen problemen oplevert. Dat afgelopen voorjaar 75 van de 200 dieren gestorven zijn, dat wil zeggen ruim 37%, hoeft nog niet tot paniekreacties te leiden. Het jaar daarvoor was bij Eernewoude een voorjaarssterfte van 32% genoteerd. Dat percentage is kennelijk normaal om een gezond voortplantingsbestand te krijgen dat aangepast is aan de draagkracht van het gebied. Van spreuwen is bekend dat zo'n 70% van de aanwas gedurende de eerste winter sterft, en dat leidt toch gelukkig niet tot massale beschermingsacties door jagers!

Asielen

De redenering „jagen is goed want vermindert dierenleed” heb ik weerlegd door te laten zien dat wilde dieren het recht hebben om in vrijheid te leven en in vrijheid te sterven. Maar komt mijn standpunt niet in conflict met al diegenen die verweesde egels en gewonde vogels oplappen en genezen in vogel- en egelasielen? Er zijn in Nederland zo'n 150 vogelasielen die tezamen ongeveer 34.000 vogels per jaar opnemen. Het aantal egelopvangadressen bedraagt enige tientallen, en die zijn goed voor naar schatting 1.000 egels per jaar. Het asielenwerk draait volledig op de inzet van vrijwilligers, die er bovendien veel tijd en geld in steken. Moet dat nu allemaal maar opgedoekt worden? Moeten de asielhouders mensen die met een ziek dier aan de deur komen, wegsturen met de boodschap: „Laat hem maar in vrijheid sterven”? Nee, natuurlijk.

Maar waarom moet een zieke egel dan wél

geholpen worden en een zieke ree niet? Die vraag is verkeerd geformuleerd. Als een ree in de natuur het recht heeft op zijn eigen leven en zijn eigen dood - zoals ik hierboven heb uitgelegd - geldt dat natuurlijk ook voor egels. En ook voor merels en voor reigers, zeekoeten, kieviten en buizerden. Als de betreffende dieren in de problemen zijn geraakt door natuurlijke oorzaken, is het zelfs beter hen aan hun lot over te laten, opdat het proces van natuurlijke selectie zijn loop kan hebben. Voor de natuur is dat het beste (2). Asielhouders zelf zullen trouwens de eersten zijn om dit toe te geven. Zij pretenderen helemaal niet een bijdrage te leveren aan het natuurbeheer.

Het werk van asielhouders dient een andere functie. Zieke, gewonde of verweesde dieren worden door iedereen gevonden, niet speciaal door natuurbeheerders. Ook „eenvoudige” natuurliefhebbers, wandelaars, dagjesmensen - volwassenen en kinderen - vinden dieren. Vaak is het de eerste keer dat iemand werkelijk oog in oog staat met een in het wild levend dier. De eerste keer dat iemand zo'n dier rustig kan bekijken en bewonderen. En in ieder geval bevindt de vinder zich in de situatie dat hij of zij zijn/haar betrokkenheid bij dieren om kan zetten in een concrete daad: het slachtoffer opnemen en naar een goed onderkomen brengen. Een asiel. Dat asiel heeft dan een educatieve functie. Door zich beschikbaar te stellen voor de opvang van dieren, draagt de asielhouder bij aan het besef dat wij mensen niet schouderophalend aan dieren voorbij dienen te gaan. Vogel- en egelasielen zijn dus nuttige instellingen die van betekenis zijn voor de bewustwording van het publiek:

voor het natuurbeheer zijn de asielen niet bedoeld. Een natuurbeheerder doet er goed aan de in zijn terrein levende dieren over te laten aan de natuurlijke kringloop van leven en sterven. Dat geldt ook voor egels en reeën. Ook voor de reeën bij Staphorst.

Literatuur

- Bos, E. Dierenliefde jaagt Ree pijnlijke dood in. De telegraaf 4-4-1987.
 Huygen, W. Reeënsterfte. De Nederlandse jager 1987 (9):214-215.

Noten

- De betreffende artikelen bepalen dat de eigenaar van een dier dit dier niet nodeloos de nodige verzorging mag onthouden.
- Wellicht ten overvloede: ik spreek hier alleen over dieren die door natuurlijke oorzaken in de problemen zijn gekomen, en niet over b.v. roofvogels die door jagers zijn beschoten, zeevogels die door stookolie zijn besmeurd en andere slachtoffers van menselijke willekeur. Zulke slachtoffers opknappen (zo dit lukt) is een goede zaak.

Een storm in een glas water? Het faunabeheer in Apeldoorn

Rob Musters

Onlangs verscheen in de gemeente Apeldoorn de nota Faunabeheer. Natuurbeschermingsorganisaties waren zeer tevreden over deze nota vanwege de uitgesproken opvattingen hierin over de wijze van faunabeheer. Extra tevreden was Kritisch Faunabeheer vanwege de marginale rol die de jacht nog maar zou spelen in het voorgestelde faunabeheer. Verontwaardiging uiteraard bij jagers. Zij zagen hun hobby bedreigd. Uiteindelijk wisten zij bij de behandeling van de nota in de gemeenteraad te bereiken dat het woord - kunnen - in de zin: „indien nodig, kunnen jagers worden ingeschakeld" veranderd werd in „zullen". De nota werd aangenomen.

In de Nederlandse Jager verscheen kort daarop een artikel waarin meegedeeld werd dat er eigenlijk niet zoveel veranderd was in Apeldoorn. De gemeente wilde wat afspraken met de jagers maken. Daartoe waren de heren jagers ook zonder nota wel bereid geweest.

Reden om te gaan praten met dhr. Vis, directeur van de dienst Bos, Natuur en Landschap en auteur van de nota, en met wethouder Vriezen die de nota tegen zijn eigen fractie in, in de gemeenteraad verdedigde. Over de achtergronden van de nota, over wat er nu wel en niet veranderd is in het Apeldoornse faunabeheer.

RM: Kunt u iets vertellen over de achtergrond van de nota? Op welke manier is die verandering in het denken over de jacht ontstaan ?

Vis: Het was niet zozeer de jacht die als uitgangspunt van de nota gold, alswel de fauna zelf. Daarbij was het zo dat de aandacht voor de fauna door het verhuur van de jacht te zeer geconcentreerd was op het grofwild, het zogenaamde „bejaagbare" wild. Daardoor kwam de andere fauna niet aan bod. Wij wilden ook aandacht besteden aan bijvoorbeeld padden en insectensoorten zoals het vliegende hert. Voor dat soort dieren wilden we de leefomstandigheden gaan verbeteren. Vanuit die invalshoek kom je pas in een later stadium op de invloeden van de jacht.

Vriezen: Zoals gezegd, de flora- en faunastand waren uitgangspunt van de nota. In de pers, maar ook in de gemeenteraad en door de jagers heeft de jacht op zich veel aandacht gekregen. Men meende dat er negatief over de jacht was geschreven. In de nota staat echter dat we een zo natuurlijk mogelijk wildbeheer willen gaan toepassen. Dat heeft tot gevolg dat jagen op de tweede, en misschien wel op de derde plaats komt. In de ideale situatie zal jacht niet meer dan een sluitstuk zijn van beheer. Na verloop van een aantal jaren zal er door de natuurlijke groei, natuurlijk voedselaanbod, vergroting van gebieden, zoals dat hier op de Veluwe aan de orde is, een natuurlijke wildstand ontstaan, waarbij jacht niet of nauwelijks meer nodig is. De gemeenteraad heeft daarmee ingestemd, maar daarbij aangetekend dat zolang er nog afschot nodig is, daarbij jagers ingeschakeld moeten worden.

RM: In de nota wordt een duidelijk

De heren Vriezen en Vis tijdens de behandeling van de nota Faunabeheer in de Apeldoornse gemeenteraad, (foto: F. Hess)

onderscheid gemaakt tussen plezier/recreatiejacht en beheersjacht.

Vis: Doelstelling van de nota is: „de instandhouding van alle in de gebieden in het wild levende diersoorten in relatie tot elkaar en tot het aanwezige biotoop. Daar hebben we de jacht ook eens aan getoetst. En dan kom je tot de conclusie dat jacht in het kader van die doelstelling niet meer dan een laatste middel kan zijn. In gevallen waarbij het noodzakelijk is (bijvoorbeeld grote schade aan landbouwgronden) kun je ingrijpen met beheerders (boswachters). Dat is natuurlijk iets geheel anders dan recreatiejacht.

Vriezen: Niet meer jagen om de jacht, maar uitsluitend voor beheer.

RM: In de nota wordt gesproken over het toepassen van „meer op natuurbeheer gerichte jachtmethoden". Kunt u daarvan enkele voorbeelden geven?

Vis: Als je in al je wijsheid (tussen aanhalingstekens) hebt gevonden dat bepaalde diersoorten excessen veroorzaken dan kun je ook nog wel andere methoden toepassen dan het afschot met geweer. Er zijn er een aantal bij die in de jachtwet verboden zijn; maar dan is gedacht aan het feit dat stropers dat zouden doen. Nu zeg ik niet dat wij die methoden gaan toepassen, omdat ze tegen de wet ingaan, maar ik noem ze wel als mogelijkheden. Bijvoorbeeld het vangen met netten en kooien.

Verder kun je natuurlijk afschrikken, het voedselaanbod verminderen (wellicht vermeerderen), dieren uitzetten (waar overigens vaak grote bezwaren aankleven) en gebruik maken van wildrasten waarmee je bijvoorbeeld een leefgebied kunt vergroten waardoor een bepaalde soort vermindert.

Vriezen: Daarbij wil ik aantekenen dat er geen toestanden mogen ontstaan, zoals afgelopen winter in andere delen van het land, waarbij dieren door verhongering om het leven kwamen. We willen geen uitsterfmethode via verhongering. In dat geval nog liever

regulatie via de jacht totdat de ideale wildstand bereikt is. Dat is niet zozeer in de nota, maar wel in de discussie daarna, duidelijk uitgesproken.

RM: In een persbericht staat inderdaad dat de gemeenteraad geen kadavers in het bos wil. Staat dat niet haaks op de in de nota beschreven „natuurlijke selectie- en regulatieprocessen"?

Vriezen: De raad heeft niet bedoeld te zeggen dat dieren elkaar niet op mogen eten. We zitten nu in een overgangsfase. Eerst hadden we een situatie waarin ook jacht aanwezig was en waar dus ook een zekere mate van overvoeding heeft plaatsgevonden. Daardoor viel er nog weleens wat te jagen. Hoewel dat altijd al zeer minimaal geweest is in onze bossen. Je kunt niet van de tot-nu-toe bestaande situatie opeens overgaan naar een situatie waarbij je de natuur meteen helemaal loslaat op de populatie. Dat moet je voorlopig dan maar reguleren, via jacht en andere methoden. Als er een toestand is ontstaan dat je vaststelt dat er voldoende voedsel is en de populatie daarop is afgestemd, zou je pas kunnen toelaten dat er eens eentje omkomt van de honger. Maar niet zoals in Staphorst met tientallen tegelijk. De overgang moet kortom geleidelijk verlopen, zonder misstanden. Die zouden verontwaardiging bij de burgers opwekken die dat doorgeven aan de gemeenteraad. Die zou kunnen

besluiten dat het plan mislukt is en de nota intrekken. Dat moet in ieder geval voorkomen worden.

Vis: In de nota staat dat de omstandigheden van aaseters niet veronachtzaamd mogen worden. En aas eten betekent nu eenmaal: een dood dier.

Nu zou het kunnen dat wij, maar dan om een bepaalde soort te bevoordelen, zelf wat gaan neerleggen. Dat is dan de tegenhanger van het bij voederen dat in de nota helemaal afgewezen wordt. Dat komt op die manier dan toch weer voor een bepaalde soort terug.

RM: In de nota wordt over predatoren onder andere het volgende gezegd:

„Predatoren zullen alleen in het geval van excessen bestreden worden.“

Wanneer is ernaar uw mening sprake van een „exces“?

Vis: Het punt waarop er van een exces sprake is, is moeilijk aan te geven. Laat ik vooropstellen dat dat punt veel verder weg ligt dan bijvoorbeeld jagers denken. Neem het geval dat mensen in het veld zouden constateren dat er geen jonge reeën meer zijn en tegelijkertijd veel vossen. Dan zou het kunnen zijn dat het evenwicht verstoord is, omdat de ene soort zo bevoordeeld en de andere zo benadeeld is. Dan zou er een moment aanbreken waarop je zou moeten gaan ingrijpen. Dat moment wordt mede bepaald door de maatschappelijke opvatting, de politiek en de opvatting van de natuurbeheerders. Er bestaat in de meeste gevallen een verschil in opvatting tussen de maatschappij en de natuurbeheerders. Wij, de natuurbeheerders die kennis van de processen van de natuur behoren te hebben, weten dat die processen in elk geval zeer langzaam verlopen, terwijl burgers misschien eerder geneigd zullen zijn tot ad hoc-besluiten.

RM: In de nota staat de volgende tekst: „Bij schadelijke gevolgen van (te) talrijke cultuurvolgers (kokmeeuwen, kraaiachtigen) moet getracht worden de oorzaken weg te nemen en moet niet tot directe bestrijding overgegaan worden.“ Op welke manier zou dat gedaan kunnen worden?

Vis: We zeggen vaak tegen boeren dat ze niet onmiddellijk om afschot van dieren moeten vragen. Afschot heeft geen zin op zo'n kleine schaal. Als je bijvoorbeeld kraaien weg zou willen hebben dan moet je aan intensieve kraaienbestrijding gaan doen, zoals

Gladjanus Van Hasselt, slimme pr-man van de Jägersvereniging, beoefent hier het zogenaamde „lobbyen“ tijdens de behandeling van de nota Faunabeheer. Slachtoffer is een CDA-gemeenteraadslid. (foto: F. Hess)

vroeger rattenbestrijding. Een simpel advies aan boeren is om hun spullen beter te beschermen, zodat die beesten er niet bij kunnen. Dat geldt ook met betrekking tot vossen. Als je kippen opgegeten worden door vossen, dan moet je ze maar beter beschermen. Ik vind trouwens helemaal niet dat er teveel kraaien zijn. Wij bieden behoorlijk wat voedsel aan aan die dieren en daar komen ze op af. Echt verminderen van het voedselaanbod lijkt me trouwens ver boven het gemeentelijke vermogen liggen.

RM: Ik wil nog even ingaan op het artikel in de Nederlandse Jager, waarin gesteld wordt dat dat rumoer rond de nota eigenlijk niet meer dan een storm in een glas water is geweest en dat er voor jagers niet zoveel veranderd is. Graag u w reactie daarop.

Vis: Ik denk dat het ofwel echt niet goed begrepen is door de jagers tijdens de raadsvergadering, ofwel dat er sprake is van „wishful thinking“. Tijdens die vergadering is zeer duidelijk besloten dat „indien nodig, jagers zullen worden ingeschakeld“. „Indien nodig“ dat betekent dat als de dienst het *niet* nodig vindt jagers ook *niet* zullen worden

uitgenodigd.

Vriezen: Ik wil dat toch even nuanceren. „Indien nodig“ betekent niet „dus niet“. Als er wat te jagen valt worden jagers uitgenodigd. Pas als de doelstelling van natuurlijk beheer gehaald wordt, is het mogelijk dat er niet meer gejaagd wordt in de Apeldoornse bossen.

Vis: Dat klopt. Ik stel het echter met opzet scherp, omdat de jagers blijkbaar niet begrijpen dat er wel degelijk iets veranderd is. Het is bijvoorbeeld niet meer zo dat jagers door hun systematiek van loting iedereen aan de beurt kunnen laten komen. In theorie kan het nog wel, maar de laatsten zullen over de honderd jaar zijn als ze dan aan de beurt komen. We zullen in overleg met de jagers regels gaan opstellen over de procedure die we bij een eventuele inschakeling gaan hanteren.

In ieder geval is het zo dat boswachters in het veld die een dier zien lopen dat afgeschoten moet worden het niet zullen laten lopen, omdat een bepaalde jager „het lootje voor dat beest heeft“. Het moet duidelijk zijn dat in Apeldoorn niet de jagers, maar de dienst Bos, Natuur en Landschap bepaalt óf, wat en wannéer er eventueel gejaagd wordt.

Weer een slecht jaar voor rotganzen

Voornamelijk dankzij Stichting Kritisch Faunabeheer is de rotgans een veelbesproken soort geworden. Zozeer zelfs, dat sommige media onbedoeld andere soorten ganzen en rotganzen door elkaar halen, wanneer er weer wat te melden valt over deze groep vogels. Rotganzen broeden 's zomers in Siberië en verblijven de rest van de tijd ondermeer in het Waddengebied. In het najaar van 1986 keerden rotganzen met buitengewoon weinig jongen terug uit

KORT NIEUWS

Siberië. In geval van een slecht broedseizoen kan het deel jongen meestal nog in procenten worden uitgedrukt. In 1986 waren echter slechts

enkele jongen op duizenden volwassenen waarneembaar. De eerste tekenen wijzen erop dat ook 1987 een slecht jaar zal blijken te zijn. „Volgens de meest recente gegevens bedraagt het jongenpercentage slechts 3% (mondelinge mededeling B. Spaans). Twee slechte jaren achtereen komen zelden voor. Een slecht seizoen per drie jaar is wat tot nu toe normaal lijkt te zijn. Wetenschappers breken zich het hoofd over mogelijke oorzaken. Momenteel wordt gesuggereerd dat er verband zou bestaan tussen cycli van lemmingen, poolvossen en rotganzen.

Waarnemingen uit de (militair gevoelige) broedgebieden in de Sovjet-unie zijn uiterst schaars. Dit bemoeilijkt de theorievorming. Aangezien we geen greep hebben op factoren in de broedgebieden die het broedsucces bepalen, is onze verantwoordelijkheid voor de ganzen tijdens hun verblijf hier des te groter. De omstandigheden waaronder rotganzen hier het voorjaar doorbrengen zijn ook van grote invloed op het aantal jongen dat ze in Siberië kunnen grootbrengen.

Reservaatvorming is een van de middelen die ter beschikking staan, als het gaat om het bevorderen van een zo ongestoord mogelijk verblijf. Het wordt tijd dat minister Braks eens met initiatieven in die richting komt, in plaats van zijn juristen te laten stoeien met regeltjes, met als enige doel de rotgans weer bejaagbaar te maken. De natuur is geen speelgoed.

Edo Kneqtering

Zijn pleziervissers natuurbeschermers?

De hengelaarsvereniging „Geduld Vangt Vis" (heet echt zo!) heeft het visrecht in een watertje gelegen in de Hoevense Beemden (Noord Brabant). Dit is een terrein van Staatsbosbeheer waar, met subsidies van de Rijksoverheid, speciaal voor de pleziervisserij het „Zandwiel" is aangelegd. In hun vergunning is de beperking opgenomen dat de toegang tot het terrein in de vogelbroedtijd (april en mei) 's nachts verboden is. De pleziervissers hebben hiertegen beroep aangetekend en worden krachtig gesteund door de NWS (Nederlandse Vereniging Van Sportvissersfederaties), die deze zaak tot bij de Kroon wil uitvechten. Deze zaak is overigens niet de enige in zijn soort.

Hengelaars poseren graag als natuurbeschermers die bredere interesses zouden hebben en respect voor de natuur. Zij vinden dat hun hobby door de overheid moet worden beschouwd als een op de natuur gerichte recreatievorm die goed past in natuurgebieden. Maar regels die heel normaal zijn voor andere mensen die op de natuur gericht recreëren, achten zij op zichzelf niet van toepassing.

HdN

Vissers lezen Argus

Het blijkt dat Argus in kringen van pleziervissers zeer goed wordt gelezen. Als zij zich laten verleiden tot commentaar dan is dat meestal op schamperende toon. De grondtoon is in de trant van „die mensen weten helemaal niet waarover ze praten".

Eigenaardig is echter wel dat men deze „onkunde" soms heel erg nodig blijkt te hebben. Zo wordt Argus plotseling bloedserieus geciteerd in het NWS blad „bestuurscontact". De adhesie die we hadden betuigd voor vispassages als instrument voor visfaunabeheer werd hierin breed uitgemeten.

Argus heeft met deze adhesie willen aangeven waar het staat: het gaat in de allereerste plaats om het behoud van de inheemse visfauna en het opwerpen van kritische vragen over het beheer daarvan. Vispassages in rivieren zijn zoiets als dassentunnels en wildpassen in onze visie op faunabeheer. Met de tekst van Argus in de hand heeft de NWS haar subsidieaanvraag voor de aanleg van vispassages opnieuw (en overigens weer zonder succes) ingediend. Men vindt dus ook daar, dat wij juist wél weten waarover wij praten. Alleen bevalt onze mening ze niet altijd.

Redactie

De gebeten hond

Het is altijd hetzelfde liedje met onze natuurlijke predatoren. Als het ze slecht gaat, is er niets aan de hand. Men houdt nauwlettend de stand in de gaten, elk broedgeval of vestigingsgeval wordt met applaus ontvangen. Gaat het ze echter beter, breiden roofdieren zich opeens helemaal uit zichzelf uit, dan slaat die houding onmiddellijk om. Opeens lijkt men te beseffen, hoe die dieren aan de kost komen. Ze eten andere dieren! Ze durven zich zelfs aan jachtwild of pluimvee te vergrijpen. Een schande!

Gaat het goed met de roofvogels? Binnen de korste keren worden vergiftigde of geklemde exemplaren gevonden. En gaat het goed met de vossen, dan roept men moord en brand en wordt op de in veel gebieden toch al intensieve jacht nog een schepje toegelegd.

Veel natuurbeheerders zijn blij met het verschijnen van de vos in hun gebied. Eindelijk een predator, die de konijnen en zelfs de meeuwen eronder kan houden. Jachtopzichers, die in veel gebieden helaas nog de dienst uitmaken, denken er echter anders over. Vossen eten fazanten, konijnen en reekalveren. En daarop jaagt men nu juist zo graag! Stel je voor, op die manier kan de jager zijn taak als vervanger van natuurlijke predatoren niet meer uitoefenen, simpelweg omdat die natuurlijke predator zelf is teruggekeerd. Dat kan natuurlijk niet. En dus volgt een hetze in de pers, waarbij de vos van alles wordt verweten. Het „afslachten" van fazanten, konijnen en reekalveren natuurlijk, maar ook het „plunderen van eenden uit vijvers" en het „leegroven van kippenhokken". Het woordgebruik in deze

De vos is een concurrent van de jager, en wordt als zodanig door de laatste stevig vervolgd. Desondanks breiden ze hun verspreidingsgebied nog steeds uit. Gelukkig maar. (foto: J. Jaspers)

krantencitaten geeft aan, wat de vos misdaan heeft. Die fazanten, reeën, konijnen, eenden en kippen zijn van de mens. Afblijven met je poten, we willen ze zelf doodschieten en opeten! Natuur is best leuk, maar het moet niet te lastig worden. Stel je voor: de natuur die ons, mensen in Nederland, durft te dwarsbomen. Nee, dan zeggen we gewoon dat de natuur een handje geholpen moet worden, en we houden de predatoren kort (jagersjargon voor doodschieten). Dan hebben we de rest weer fijn voor onszelf.

Gelukkig zijn er ook nog andere geluiden. In de duinen wordt de vos door vele beheerders van harte welkom geheten. Het beheer daar richt zich op het hele natuurlijk systeem, en niet alleen op het bevoordelen van bejaagbaar wild. En over de Lauwersmeer zegt de beheerder, het RIJP: „het is een gebied met een hoge natuurlijke waarde waar de vos zeker in thuishoort". Hier wordt dan ook niet op vossen gejaagd.

Laten we hopen dat de laatstgenoemde geluiden gaan overheersen. Eens te meer wordt duidelijk, dat jachtopzichers vaak geen beste natuurbeheerders zijn.

RD

De wezel is beschermd, nu de rest nog

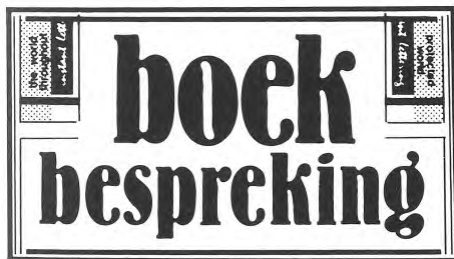
Minister Braks is toch niet helemaal doof voor de smeekbeden van natuurbeschermingsorganisaties. Behalve met de lokganzen (zie elders in dit nummer) heeft hij zich ook beziggehouden met het lot van enige kleine marter soorten. Met ingang van 15 november 1987 heeft hij de jacht op ons kleinste roofdiertje, de wezel, geheel gesloten. Verder is de schoontijd van de hermelijn met drie maanden verlengd: de jacht op deze woelratteneter begint nu niet meer op 15 augustus, maar op 15

november (en stopt, net als vroeger, op 15 februari). Reden voor deze maatregelen is de afname van de populatie-omvang van deze soorten.

Dank u, minister. Een goed begin is het halve werk. Nu nog even doorgaan, graag. Want stoppen met de jacht op één marterachtige is natuurlijk niet genoeg. Ten eerste mogen hermelijn en bunzing nog steeds (met vergunningen á artikel 53 van de jachtwet) met kastvallen gevangen worden, en daarin kan ook heel goed een wezel terecht komen. En verder is zo langzamerhand iedereen (behalve wat verzuurde jagers in Geertruidenberg, die de muizenetende wezels nog altijd als concurrenten zien) ervan doordrongen, dat roofdieren uiterst belangrijk zijn voor het handhaven van het ecologisch evenwicht in onze natuurgebieden. Haal je de roofdieren weg, dan klapt de zaak in elkaar. Knaagdieren zullen welig gaan tieren in de natuurgebieden en daarbuiten. Natuurbeheerders zijn wanhopig, landbouwers heffen de handen vertwijfeld ten hemel, en grijpen naar gif. En uiteindelijk zal men ertoe besluiten, om wezel en hermelijn maar weer te herintroduceren. „Zoals in 1931.” In dat jaar werd op Terschelling met succes een woelrattenplaag bestreden door de introductie van hermelijnen.

Het lijkt me handiger om dit soort zaken te voorkomen. Een totale stopzetting van de jacht op wezel, hermelijn en bunzing zou mooi zijn, maar nog niet voldoende. Een actieve bescherming van deze soorten (laten liggen van takkenbossen en dood hout, handhaven van dichte struikbegroeiingen) is dringend nodig. Kortom, onze minister lijkt op de goede weg, maar zal door moeten zetten om écht iets te bereiken. En daarbij moet hij niet alleen letten op een al dan niet dalende populatie-omvang, maar vooral ook uitgaan van de onmisbare rol die deze predatoren in het buitengebieden spelen.

R.D.

De vissen van Nederland

Behoren vliegende vissen tot onze Nederlandse fauna? Misschien geen vraag waarvan men 's nachts wakker ligt, maar wel leuk om te weten. Het antwoord staat in „De Vissen van Nederland”. Een boek waarin de meest recente kennis over onze visfauna is samengevat. Zonder afbreuk te willen doen aan het werk van de auteurs, viel het mij weer op hoe groot het verschil in kennis is over het voorkomen van vissen, ten opzichte van de kennis over onze avifauna. Het antwoord lijkt simpel, vogels vliegen en vissen doen dit zelden. Zij verblijven onder water, dus zijn voor de meeste mensen

ARGUS

INTERNATIONAL

Duitsland

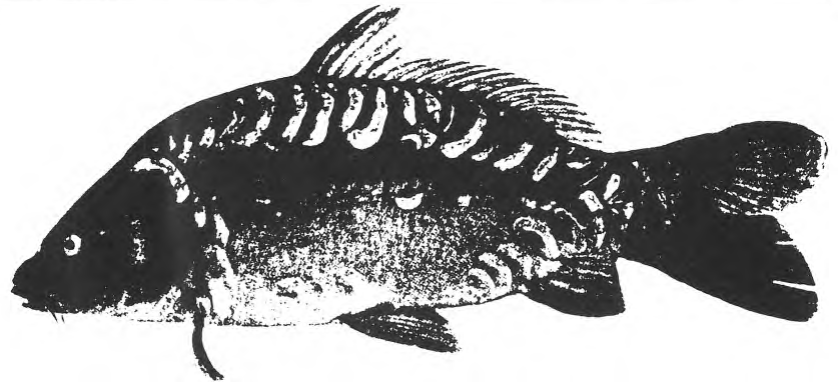
De vaccinatie van vossen tegen hondsdoelheid in Baden-Württemberg, waarover in Argus 87/2 al werd bericht, verloopt zeer bemoedigend. Deze vaccinatie vindt plaats door middel van het uitleggen van aas met entstof. De methode zal ook elders in Duitsland worden toegepast. Nederland is voorlopig nog niet zo ver. Hier gebruikt men het gevaar voor hondsdoelheid nog als argument om op vossen te jagen. En dat terwijl is aangetoond, dat jacht de verspreiding van hondsdoelheid juist in de hand werkt.

Europa

„Er bestaat weinig begrip voor de jacht”.
„Dit komt omdat men de essentiële rol

die de jacht speelt in het behoud van een omvangrijke en evenwichtige verscheidenheid van diersoorten miskent”. „De jagers willen hun taak als beheerder van de natuur voortzetten”. „Een nuttige dialoog tot stand brengen met het grote publiek”.

Aanhalingen uit een tien jaar oud geschrift van Rien Poortvliet? Nee, aanhalingen uit een gloednieuw rapport van de landbouwcommissie van de Raad van Europa. En een waarschuwing aan het adres van natuurbeschermers. De politieke macht van jagers is groot. De inhoud van het rapport mag voor ons dan achterhaalde oude koek lijken, het zal niet onopgemerkt blijven in Europees verband. Blijkbaar gaan Europese verordeningen als de vogelrichtlijn wat knellen. De natuurbescherming zal op moeten passen.

onzichtbaar. Toch blijf ik die ongedetailleerde kennis over de visfauna vreemd vinden, omdat we in Nederland honderdduizenden „visliefhebbers” hebben, heel wat meer dan actieve vogelwaarnemers. Maar deze leemte in kennis ligt geenszins aan de schrijvers van dit boek. Eerder schreef dr. Nijssen een KNNV-mededeling over zoetwatervissen. In 1980 verschijnt de KNNV mededeling „Zeevissen van de Nederlandse kust”, samengesteld door dr. De Groot en dr. Nijssen. De informatie in deze KNNV mededelingen (nrs. 108 en 143) is nu gebundeld terwijl veel nieuwe en recente informatie is toegevoegd.

Haaien en roggen

Een aantal Nederlandse vissoorten komt zowel in zout water voor als in zoet water. Daarom ligt het voor de hand om alle vissen van Nederland in een boek te behandelen. Voor hen die alleen in zoetwater vis geïnteresseerd zijn is het wel even zoeken, want de kwabaal en de rivierdonderpad staan nu „verborgen” tussen een groot aantal verwante soorten die alleen in de Noordzee

voorkomen. Maar dit „ongemak” wordt ruimschoots goed gemaakt door de grote hoeveelheid fraaie tekeningen van bijvoorbeeld elf soorten haaien en 12 soorten roggen. Spectaculaire vissoorten waarvan de meeste landrotten denken dat ze alleen in tropische wateren rondzwemmen. Dat is dus beslist niet zo!

Gekweekte uitheemse vis

In dit boek wordt extra aandacht besteed aan 25 uitheemse vissoorten en de kwekerij van vis. Deze 25 exotische vissoorten zijn ofwel bewust, of per ongeluk, of via België en Duitsland in ons binnenwater terecht gekomen. Daarbij moeten we bedenken dat er in ons binnenwater hoogstens 43 vissoorten echt inheems zijn! Zo kunnen we lezen dat de snoekbaars in 1888 voor het eerst in Nederland werd gevangen, als vluchteling uit Duitsland. In 1901 en 1902 werd de soort bewust massaal uitgezet. Thans is de snoekbaars de belangrijkste en meest voorkomende roofvis.

Waterkwaliteit

In de hoop de waterkwaliteit in

Nederland te verbeteren, zullen door de OVB nog eens duizenden snoekbaarsjes worden uitgezet. Jonge snoekbaarsen die in het buitenwater geboren worden, zijn in hun eerste jaar meestal te klein om andere kleine visjes te eten. De kleine snoekbaarsjes die worden uitgezet, kunnen dit wel, dank zij de goede broedzorg van de OVB. Een overvloed aan kleine visjes (brasempjes, voortjes) is schadelijk voor de waterkwaliteit, omdat deze jonge vis watervlooiën eet.

Watervlooiën houden het water helder omdat zij algen eten. De jonge snoekbaarsen moeten dus de vraatzucht van andere jonge visjes beperken zodat de watervlooiën gespaard blijven, het water helder wordt en de pleziervisser het idee heeft dat de OVB met zijn geld effectief iets voor de visstand doet.

De slechte waterkwaliteit is de voornaamste oorzaak van het uitsterven van de inheemse zalm en vlagzalm. Maar er bestaan een groot aantal gekweekte exotische soorten en rassen van Europese zalmachtigen om los te laten in beken en rivieren. De pogingen om de Amerikaanse regenboogforel ten behoeve van de pleziervisserij uit te zetten worden in dit boek met enige scepsis besproken.

Dan is er onder die 25 exoten ook nog het Hondsvijze uit Amerika, een soort die bestand is tegen verzuring in vennen. Waarschijnlijk komt dit dier al voor de Tweede Wereldoorlog in Brabant voor. De schrijvers merken hierover droogjes op: „Een feit is dat de kwekerij van de Heidemaatschappij te Valkenswaard (nu OVB) midden in het verspreidingsgebied ligt.”

Lof

Eén pietluttig kritiekpuntje: net als in andere Nederlandstalige literatuur over vis, woekert in dit boekje het misverstand verder dat het woord zone met een dakje zou moeten worden geschreven. Verder niets dan lof. Dit fraaie gebonden boek is eigenlijk te goedkoop ten opzichte van het niveau van de inhoud: f 37,50 (KNNV leden hoeven maar f 25,- te betalen). Dit houdt de gedachte levend dat natuuronderzoekers meestal voor niets hun kennis aan anderen ter beschikking willen stellen. Wellicht een van de oorzaken van de beroerde arbeidsmarkt voor afgestudeerde biologen. Maar dit is geen reden om het boek te laten liggen in Hoogwoud.

Henrik de Nie

H. Nijssen, S. J. de Groot: Vissen van Nederland. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, 224 p.
Prijz: f 37,50 (niet-leden), f 25,- (leden).
Te bestellen door te storten op postgiro. 13028.
T.n.v. KNNV, Hoogwoud.

De economische betekenis van de jacht in Nederland

Eindelijk eens een boek dat aan de hand van onderzoek de economische betekenis van de jacht in ons land probeert te benaderen. Het slaagt ten dele in deze opzet, maar laat het er op andere onderdelen bij zitten. De studie blijft beperkt tot het afschot en beheer door jachthouders die met het geweer jagen binnen de beperkingen

Bij een nieuw tijdschrift: Waar twee jachthonden vechten

van de Jachtwet. De valkerij, de stroperij en andere buiten wettelijke handelingen blijven buiten beschouwing evenals niet-economische, niet in geld uit te drukken dingen, die toch onverbreekbaar met een dergelijke ingreep in natuurlijke levensgemeenschappen zijn verbonden. Dat zou voor economen misschien ook te moeilijk zijn, maar aan de Landbouwuniversiteit zijn toch genoeg biologen en ecologen om een bijdrage op dat gebied te leveren. Zo wordt het onderdeel wildschade uitsluitend behandeld op grond van officiële cijfers van het Jachtfonds en de Wildschadecommissies die, zoals bekend, worden gedomineerd door jagers en boeren en geen contact hebben met iemand die iets van planten, dieren en biologische processen afweet. Daarom ontbreekt een overzicht van hetgeen nu in ons land de werkelijke wildschade is, welke invloed het schieten van dieren daarop heeft, welke alternatieven kunnen worden toegepast om schade te beperken en hoe deze schade zich verhoudt tot andere bedrijfsrisico's als slecht weer, ziekten, insecten en de prijzen voor de

producten. Binnen deze beperkingen is er veel materiaal bijeengebracht, dat tot dusver ontbrak en wordt de betekenis van de jacht als vorm van vrijetijdsbesteding uitdrukkelijk vermeld met als consequentie, dat uitgaven voor de jacht aan iets anders zou worden besteed als er geen jacht meer mogelijk was.

Tot de belangwekkendste gegevens behoort een overzicht van wat er nu ieder jaar in Nederland wordt geschoten door jagers. Dat zijn (blz. 57 iets afgerond):

Ree	7.500 stuks
Wild zwijn	900 stuks
Roodwild	700 stuks
Damhart/moeflon	500 stuks
Haas	168.000 stuks
Fazant	227.000 stuks
Patrijs	14.000 stuks
Houtsnip	23.000 stuks
Wilde eend	471.000 stuks
Smient	15.000 stuks
Andere eenden	50.000 stuks
Gans	27.000 stuks
Meerkoet	52.000 stuks
Watersnip	11.000 stuks
Plevier	2.300 stuks
Konijn	236.000 stuks

SKF kan terugzien op een geslaagd jaar. Lokganzen afgeschafd, Rotgans en wezel beschermd, spreeuw en hermelijn minder bejaagbaar. Ook de jaarvergadering (12 september) was geslaagd. Prachtig weer op de Sallandse heuvelrug, rijpe vossenbessen. (foto: M. Ohm)

Houtduif	400.000 stuks
Vos	8.000 stuks
Marterachtigen	13.000 stuks
Kraaiachtigen	326.000 stuks
Verwilderde kat	41.000 stuks

Totaal dus twee miljoen drie en negentigduizend negenhonderd (2.093.900) slachtoffers. Ik had nooit beseft dat het er zo veel waren. En dan te bedenken, dat verreweg het grootste deel nooit enige schade heeft aangericht of kon aanrichten. Dit zijn de officiële cijfers van het Ministerie van Landbouw. Uit een enquête onder jachttakhouders kwamen cijfers, die drie tot vier maal zo hoog waren. Blijkbaar hebben die de in het Nederlands gestelde vragen in jagerslatijn beantwoord. Wel is duidelijk dat het aantal geschoten ganzen veel hoger ligt dan de opgegeven 27.000 stuks. Een aantal van 60.000 is, volgens de laatste gegevens, bepaald geen uitzondering.

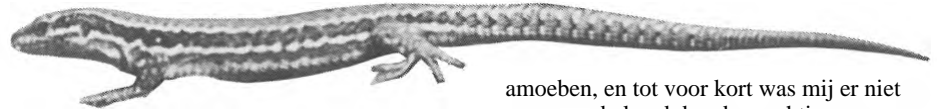
De schrijvers hebben ook twee alternatieven berekend: geen jacht en jacht door ambtenaren. Als er niet meer zou worden gejaagd in Nederland, verdwijnt de jachtverhuur als inkomstenbron voor grondeigenaren. De ex-jager zal het geld dat hij nu besteedt aan de jacht verplaatsen naar andere vormen van recreatie. Jachttopzichters verdwijnen. De wildhandel en de preparateurs moeten dieren uit het buitenland importeren en de wildschade zal in omvang en aard veranderen. Het gevolg is een verschuiving van bestedingen (dus geen verlies!) van ca 100 miljoen gulden, waarbinnen een verlies van 700 arbeidsplaatsen en een inkomstenderving voor grondeigenaren van 19 miljoen. Bovendien zal volgens de schrijvers de wildschade toenemen. Dat laatste is volkomen onbewezen, zolang niet vaststaat dat de jacht in ons land werkelijk bijdraagt tot beperking van wildschade en in welke mate. Het doden van natuurlijke vijanden bevordert nu wildschade en verreweg de meeste soorten wild richten nooit schade aan. Niet-jagen bevordert de genoegens van openlucht-recreanten en veel agrarische gronden met wildschade leveren producten, die de Europese Gemeenschap jaarlijks handen vol geld kosten. Bovendien ontbreekt iedere verwijzing naar alternatieve middelen om wildschade te voorkomen. Zo lang dit nooit behoorlijk is onderzocht en in de beschouwingen betrokken, kun je geen uitspraak doen over de economische gevolgen van niet-jagen.

Het tweede alternatief is het laten uitvoeren van de jacht door ambtenaren, die hetzelfde zouden moeten doen als nu de jagers. Dat zou Kritisch Faunabeheer willen. Hoe ze daar bij komen is niet aangegeven. Kritisch Faunabeheer wil wel, dat als er schadebestrijding nodig is door afschot, dit op de plaats en op de tijd van de schade op doelmatige manier gebeurt door een deskundige, maar die hoeft niet in dienst te zijn van de overheid. En die deskundige hoeft ook niet zo veel en zo vaak te schieten als die (plezier)jager, want, nogmaals, het meeste wild doet nooit schade en het is niet bewezen dat

afschot altijd helpt. Nee, die alternatieven zijn een heel zwak punt en de berekende bedragen volkomen uit de lucht gegrepen. Laten we hopen, dat deze eerste aanzet om na te gaan wat de economische betekenis van de jacht in Nederland is, spoedig wordt gevolgd door uitwerkingen en verbeteringen als boven aangegeven.

W. L. Jansen

Kruyt, C., A. S. Lin., J. Oskam, L. H. G. Slangen, 1987. De economische betekenis van de jacht in Nederland. Wageningse economische studies no 4, Wageningen

Determinatietabel reptielen-amfibieën

De „Determinatietabel reptielen-amfibieën en inventarisatiehandleiding herpetofauna" is een uitgave van de Stichting Herpetologische Studiegroepen en Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Het boekje geeft een eenvoudige tabel voor het determineren van amfibieën en reptielen in het veld. Verder worden er enkele begrippen als neotenie, larve, juveniel, subadult en adult behandeld ten behoeve van het invullen van de inventarisatiekaarten. Als laatste geeft het boekje een uitgebreid voorbeeld voor het invullen van zo'n inventarisatiekaart. Het boekje is, ondanks het feit dat in de hoofdtabel niet verwezen wordt naar de larven van kikkers en padden, zowel door kenners als niet-ingewijden goed te gebruiken. Al lijkt het mij handiger om hagedissen en slangen in één subtabel onder te brengen, omdat anders de Hazelworm problemen met het determineren zou kunnen leveren.

Stichting herpetologische studiegroepen: Determinatietabel reptielen-amfibieën en inventarisatie handleiding herpetofauna. Te verkrijgen door overmaking van f 7,25 op postgiro 429851 van het publikatiebureau Natuurhistorisch genootschap, Groenstraat 106, 6074 EL Melick.

Onderwatermonsters

Een verschijnsel waar elke algoloog, die met vers materiaal onder de microscoop werkt, regelmatig mee te maken krijgt is het volgende. Je bent bezig om een fraai algje te tekenen, een secuur karwei, waarbij het van belang is dat het betreffende object precies op de plaats blijft. Plotseling komt er een soort van doorzichtige inktvlek je beeldveld binnenglijden. Tot je verbijstering begint deze inktvlek alles wat in je beeldveld ligt opzij te gooien, om vervolgens tot overmaat van ramp de alg, die je net aan het tekenen bent, op te eten. Deze inktvlekken noemt men

amoeben, en tot voor kort was mij er niet meer van bekend dan de prachtige wetenschappelijke geslachtsnaam Polychaos.

Er blijken echter nog veel meer geslachten en soorten te zijn. In zojuist verschenen KNNV-mededeling van F. J. Siemersma worden er tenminste een heleboel opgesomd. Verder kom je uit dit zeer leesbare boekje allerlei leuke dingen te weten. Er zijn amoeben die hun protoplasma als een soort vangnet gebruiken om onder hen zwemmende, veel snellere prooien te vangen. Amoeben schijnen hun prooien op afstand te ruiken. Zo kunnen ze langzaam maar zeker een wat suffige (normaal razendsnelle) ciliaat in hun eentje omsingelen, zonder dat het slachtoffer dat in de gaten heeft. Als ecologische indicatoren zijn ze echter ongeschikt; ze stellen nagenoeg geen eisen aan hun milieu. Het moet alleen vochtig zijn.

Dit boekje lijkt me geen groot lezerspubliek beschoren, wat jammer zou zijn, want ook de kleinere onderdelen van onze fauna zijn zeer de moeite waard.

MO

RD

F. J. Siemersma: De Nederlandse naaktamoeben (Rhizopoda, Gymnamoebia) Wetenschappelijke mededeling nr. 181. Te verkrijgen door overmaking van f 12,50 (leden) of f 18,- (anderen) op girorekening 130.28 van de KNNV, Burg. Hoogenboomlaan 24, 1718 BJ Hoogwoud.

**U geeft om natuur!
Maar nog steeds geen donateur?!**

Grondeigenaar is de klos; wat doet justitie?

Jager slaat erop los

Remco Daalder & Marieke Ohm

Na de ganzenakties van het vorige seizoen liet een hooggeplaatste KNJV-man weten, dat aktievoerders voortaan maar beter konden uitkijken. Hij vreesde dat jagers, als ze wéér gehinderd werden bij het bedrijven van hun hobby, zich niet meer zouden kunnen inhouden en naar hun geweer (waarmee je immers ook heel goed op mensen kan schieten) zouden grijpen. Hiermee bevestigde hij in feite wat veel mensen al vermoedden: dat jagers een bijzonder agressieve soort recreanten zijn. Misschien dat de jarenlange omgang met een wapen, waarmee kinderen elkaar al op jonge leeftijd symbolisch doden, ze een gevoel van almacht bezorgt? „Jagers blijven mensen die kunnen doden“, schreef Kees van Kooten eens. Ze kunnen slaan ook. Dat wordt door het volgende verhaal weer eens duidelijk.

Eerdere voorvallen

Het voorval dat wij u verderop zullen schetsen, is geen op zichzelf staande gebeurtenis. De mishandeling van de Duitse fotograaf Classen en van de VARA-verslaggever Reiff (de laatste werd eerst bijna met een tractor overreden en daarna stevig geslagen, waarna de agressor zich verontschuldigde met „Ach pardon! Ik dacht dat u een SKF-er was!“) liggen nog vers in het geheugen. In Brummen werd enige tijd geleden een vrouw in haar eigen tuin door jagers, die zij de toegang tot haar eigendom wilde verbieden, afgeranseld. Mensen die buiten op jagers stuiten en kritiek durven uit te oefenen, worden niet zelden getraakteerd op bedreigingen, en als ze wat vasthoudender zijn, op schoten hagel (tot nu toe nog steeds mis) dan wel rondvliegende jachtkrukjes (af en toe raak).

Opvallend in dit soort gevallen is dat aanklachten vaak door de politie gekleineerd of zelfs rechtstreeks getorpedeerd worden. Vaak komen de agressors zelfs met een tegenaanklacht (belediging, vernieling) waarna de hele zaak door justitie geseponeerd wordt. Voor nuchtere Amsterdammers (bijvoorbeeld) zijn dit moeilijk te begrijpen zaken. In de oostelijke uithoeken van ons land, waar dit soort gebeurtenissen zich meestal afspelen, heersen echter nog bijna feodale toestanden. Daar behoren jagers nog altijd tot de notabelen van de dorpsjes. Ze hebben een wijdvertakte invloed in het dorpsleven, de gemeenteraad en het politie-apparaat, en aarzelen niet om die invloed aan te wenden om hun daden met de mantel der liefde te bedekken.

Daarbij komt nog, dat er veelal sprake is van het woord van een aantal jagers die van de prins geen kwaad weten, tegenover dat van één enkele zielepoot met z'n hoofd in het verband. Velen tegen één, dan sta je niet sterk. Buiten niet, maar in de rechtszaal ook niet.

Onrust in Arcen

Kortgeleden kwam ons weer een dergelijke gebeurtenis ter ore. Het gezin Schreuder had in Arcen, vlakbij de Duitse grens, een klein huisje gekocht. In het bos, met een grote tuin. Prachtig wonen, zou je zeggen, en dat is ook wel zo. Alleen hinderlijk dat er om het huis zoveel gejaagd wordt. Voortdurend geknal, hysterische huisdieren, je kan niet veilig meer je tuin in want de hagel vliegt om je oren. Het

van't front

gezin krijgt een goed idee, en koopt het stuk grond dat aan hun tuin grenst op. Het blijkt dat het jachtrecht op die grond tot september 1988 verhuurd is, en door de op dit punt tamelijk waanzinnige jachtwetgeving zullen ze tot die tijd jagers op hun grond moeten dulden. Van de vorige eigenaar horen ze, dat maar één jager de jachtovereenkomst heeft getekend. Hij heeft er nog niet eens voor betaald ook.

Op een ochtend is er weer geknal, en de rechtmatige eigenaar, die met z'n hond aan het wandelen is, ziet een zestal jagermannen zijn pas verworven perceel naderen. De ondertekenaar van de jachtovereenkomst is er niet bij. De jagers worden aangevoerd door een notabele, ex-werkgever van onze eigenaar. De jagers willen de grond van onze Arcenaar op, die echter eerst maar eens een getekende jachtovereenkomst wil zien. Dat is toch wel het minste wat je als eigenaar mag vragen. Het wordt geweigerd. Ruziënd loopt men met elkaar op. Dan komt het tot de uitbarsting. De jagers verliezen hun geduld en willen het terrein op. De eigenaar verspert ze de weg. Hoe durft-ie! De hoofdjager pakt zijn geweer en slaat zijn ex-werknemer met de kolf zo hard op z'n hoofd, dat de kamer van het geweer openspringt, en de patroon eruit rolt. De eigenaar gaat tegen de grond. Als hij enkele ogenblikken later weer bijkomt, zijn de jagers verdwenen. Rondom klinkt nog geknal, ze gaan vrolijk verder. Hij zit onder het bloed. Een gapende hoofdwond, vrijwel tot op het bot, ter grootte van een forse pink. Enkele weken na het voorval wordt het slachtoffer nog elke dag aan het

gebeurde herinnerd. Door een voortdurende hoofdpijn, door een voortdurende woede en door de angst van zijn gezin.

De afwikkeling

Zomaar mensen slaan met een geweerlof mag niet in Nederland, al staat iemand je nog zo in de weg. Het slachtoffer diende dus een aanklacht in bij de politie. Dat was nog wat problematisch, omdat de dienstdoende agent eerst nog even wilde vertellen, hoe belangrijk jacht wel niet was. Zonder jacht geen wild, meneertje! Zonder jacht blijven er alleen maar vossen en kraaien over, dat zie je maar aan de duinen. En in Steenwijk en Apeldoorn komen ze ook nog wel op hun besluiten terug. Maar goed, na deze preek wordt de aanklacht toch geaccepteerd.

Een week later blijkt dat ook de jager een aanklacht heeft ingediend. Deze aanklacht luidt bedreiging, en (houdt u vast) „schade toegebracht aan een jachtgeweer“. Volgens de jager heeft de terreineigenaar zich dus op het geweer geworpen, om dat met z'n hoofd eens flink toe te takelen. Het gedupeerde gezin heeft de burgemeester van Arcen benaderd. Deze, een goede kennis van de betreffende jager, zag in de gebeurtenissen „geen aanleiding om de jachtakte in te trekken“. Als het gezin zich bedreigd voelde dan moesten ze maar naar de politie. Zijn naam was Haas. En, na een week, kreeg de eigenaar eindelijk de betreffende jachtovereenkomst te zien. Er bleken drie namen op te staan, waaronder die van degene die hem mishandelde. Zo staan dan de zaken: beide aanklachten, één wegens mishandeling, één wegens vernieling en bedreiging, gaan naar de officier van justitie. Ze zullen vergezeld gaan van een (gezien de uitlatingen van de dienstdoende agent) ongetwijfeld partijdige toelichting van de Rijkspolitie. We zijn zeer benieuwd hoe deze zaak zal aflopen. Wordt het weer de doofpot? Zijn de jagers heer en meester in onze Oostelijke bossen, en mogen ze opposanten zonder pardon neerknuppelen? We zullen de ontwikkelingen in deze zaak nauwlettend volgen, en u in de komende Argussen op de hoogte houden.

De jachtwet

Een laatste opmerking nog. Tot de rechterlijke uitspraak is gedaan, zal het slachtoffer degene die hem op zijn eigen grond mishandeld heeft, op die grond toe moeten laten. Hij bleek immers ondertekenaar van de jachtovereenkomst. Zolang de jachtovereenkomst niet verlopen is, mag de agressor vrolijk gaan schieten op het terrein van zijn slachtoffer. Een uitermate vreemde toestand. Alleen hierom al zou de jachtwet eens goed herzien moeten worden. Ook niet-jagers hebben rechten, zelfs in bosgebieden. Als grond van eigenaar verandert, zullen daarmee ook de jachtovereenkomsten, getroffen met de vorige eigenaar, moeten komen te vervallen. Anders krijg je onherroepelijk meer van dit soort zaken.